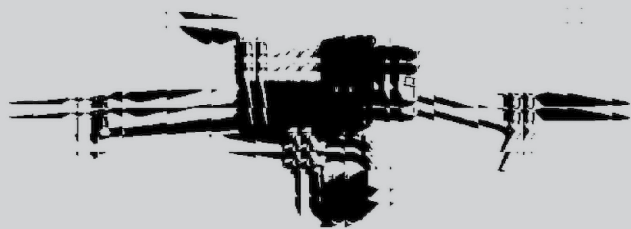

EESTI RAHVUSVAHELISES JULGEOLEKUKESKKONNAS 2025

Välisluureamet

EESTI RAHVUSVAHELISES JULGEOLEKUKESKKONNAS 2025

Välisluureamet

EESSÕNA

HEA LUGEJA!

Neid ridu kirjutades pole veel selge, kas või millise lõpu toob 2025. aasta juba kümnendi kestnud Venemaa agressioonile Ukraina vastu. Pigem on tõenäoline, et Putin näeb kujunevas rahvusvahelises olukorras vahefiniši võimalust. Vahefinišit vajab sõjakurjategija selleks, et saavutatu fikseerida, seejärel mõni aeg hinge tõmmata ja seejärel Vene koloniaalmissiooniga jätkata.

Ukraina tuleviku ja vaba maailma julgeoleku tagamiseks on oluline, et sõja lõpetamise tingimusi ei dikteeriks Venemaa. Pole põhjust arvata, et režiimijuht Putin on oma maksimalistlikes eesmärkides loobunud varasematest nõudmistest viia NATO sõjaline paigutus tagasi 1997. aasta joonele, ning seda olulisem on, et Venemaa lahkuku Ukrainast valusa õppetunniga.

Eesti otsese sõjalise ründamise oht on ka 2025. aastal ebatõenäoline, kuid Venemaa poliitika meie suhtes püsib vaenulik ja vastandumine lääneriikidele jätkub. Hoolimata tohututest kaotustest Vene relvajõud kasvavad, sõjast saadakse õpituvastusi, hoogsalt arendatakse muuhulgas droonitehnoloogiat. Selle kõigega peab ohte hinnates arvestama ka NATO.

Ukrainale antavat toetust õõnestada üritav agressor võib 2025. aastal jätkata eriteenistuste vahendatud sabotaažikampaaniaga: üle Euroopa süüdatakse, soditakse, lõhutakse. Kreml ei mõista, et potentsiaalselt ka inimelusid ohustava vandaalitseamisega ta ainult kinnistab enda agressori mainet ja toob lääneriike kokku, mitte vastupidi.

Kuna eskalatsiooniks kipub vahendeid nappima ja see tekitab silovikkide suletud uste taga meeleheidet, jätkab Moskva maailma tuumahirmutamisega. Kremli retoorika võib tuumarelva osas küll jõuline olla, ent tegudes need kurjakuulutavad ähvardused ei peegeldu. Hindame, et väga tõenäoliselt ei kasuta Venemaa sõjas Ukraina vastu tuumarelva, ent nähes, kuidas hirmufaktor on seni Läänt tagasi hoidnud, ekspluateerib Venemaa seda maksimaalselt. Sõda Ukrainas oleks ammu lõppenud, kui Lääs oleks Vene bluffi läbi näinud.

Venemaa võimuladvik hoiab režiimi kontrolli all aina jõulisemate repressioonidega, sarnaselt Brežnevi lõpuaastatega. Sõjapidamise koorma tõttu on areng paljudes valdkondades pea seiskunud, inimeste elukvaliteet langeb ja sisepinged kasvavad. Režiimile ohtu hetkel ei paista, kuid totalitaarsete süsteemide eripäraks on, et näidakse tugevamad, kui tegelikult ollakse. Hiljuti saime nentida, et Süüria diktaatori riigist pagemine pärast hirmuvalitsuse kokkuvarisemist mõne päevaga šokeeris Putini lähikonda.

Näeme, et sanktsioonid on Venemaa majandust märkimisväärselt nõrgestanud. Lääneriikide meelekindlus sanktsioonidega jätkata kahjustab otseselt nii Venemaa sõjavankri edasilükumise kiirust, jätkusuutlikkust kui ka arengut. See pärsib Venemaa võimalusi sõdida edasi Ukrainas ning valmistuda võimalikuks konfliktiks NATOga.

Droonide mängus aitab Venemaal püsida Hiina, mille kaudu liiguvad Lääne komponendid agressori kätte. Hiina kritiseerib Venemaale kehtestatud rahvusvahelisi sanktsioone, kiites nii vaikimisi heaks oma kodanike ja ettevõtete äritegevuse Venemaaga. Hiina huvi on, et Venemaa ei kaotaks sõda Ukraina vastu, sest see tähendaks Hiina jaoks tema peamise rivaali USA võitu ja tagasilööki Hiina püüdlustele reeglitel põhinev maailmakord autoritaarseid režiime soosivaks ümber kujundada. Hiina nägemuses jaotub võim maailmas vanu tsivilisatsioone esindavate suurriikide vahel, kellel on õigus kujundada väiksemate riikide käekäiku.

Soovis tõestada, et ei olda isoleeritud, pole Hiina ees lipitsemine Vene ametnike ainus tööliin. BRICSi eesistumine 2024. aastal ja selles raames toimunud arvukad üritused pakkusid Venemaale tänuväärse võimaluse oma propaganda levitamiseks ning vallutussõja õigustamiseks. 2025. aasta võimaldab Vene välisministeeriumil Lõuna-Ameerikast Aafrika ja Aasiani esineda „rahunarratiividega“.

Teatavasti on ka Läänemerel veidraid intsidente ette tulnud. Käimasolevad uurimised toovad süüdlased loodetavasti päevavalgele, aga selge on see, et näeme kasvu läbipaistmatu taustaga aluste osakaalus regiooni laevaliikluses. Vastutustundlikud rannikuriigid ei tohiks sellest aga heituda, vaid tuleks mõelda lahendustele, kuidas koos tõhusamalt intsidentide riske vähendada.

Usun, et Välisluureameti kümnes aastaraamat aitab neil Eesti ja NATO jaoks olulistel teemadel inforuumis hõljuvat udu hajutada, konteksti anda ning fookust seada. Loodetavasti suudab vaba maailm ületada kollektiivse enesehalvatuse, olla südame ja jõuga oma ülesannete kõrgusel ning saata agressiooni-ihalused ajaloo prügikasti.

Kaupo Rosin
Välisluureameti peadirektor
20. detsembril 2024

SISUKORD

1. PEATÜKK: VENEMAA RELVAJÕUD JA SÕDA UKRAINAS 11

Venemaa relvajõud kasvavad: 44. armeekorpuse näide	12
Venemaa on pühendunud droonitehnoloogia arendamisele	15
Venemaa ainult hirmutab tuumarelvaga	21

2. PEATÜKK: VENEMAA SISEPOLIITIKA JA MAJANDUS 25

Venemaa sisepoliitikat mõjutab peamiselt üha kulukam sõda Ukrainas	26
Venemaa sõjamajandus on saavutanud oma lae	30
Venemaa seisab silmitsi islamiäärmuslusega	33

3. PEATÜKK: VENEMAA VÄLISPOLIITIKA 37

Venemaa muut kokkulepetest Ukrainaga	38
Venemaa otsib kandepinda globaalses lõunas	41
Valgevene jääb venestamispoliitika kombaini ette	44
Vene mõttekojad edendavad Läänes Kremli huve	47
Venemaa ambitsioonid Lõuna-Kaukaasias ja Moldovas	50
Venemaa otsib partnereid Pärsia lahe riikide seast	54

4. PEATÜKK: VENEMAA MÕJUTUSTEGEVUS 59

Venemaa üritab vägivallatsemisega Läänes hirmu ja segadust külvata	60
Kremli soovunelm: tuumatalve tagasitulek	62

5. PEATÜKK: VENEMAA ERITEENISTUSED 65

FSB sõjaväe vastuluure ei tõrju üksnes terroriste ja välismaiseid spioone	66
---	----

6. PEATÜKK: HIINA 73

Hiina narratiivid sõjast Ukrainas	74
Hiina kommunistlik partei algatab teaduskoostööd	78
Hiina riigiettevõtted on politiseeritud	81

7. PEATÜKK: SALASTATUD TEABE KAITSE 85

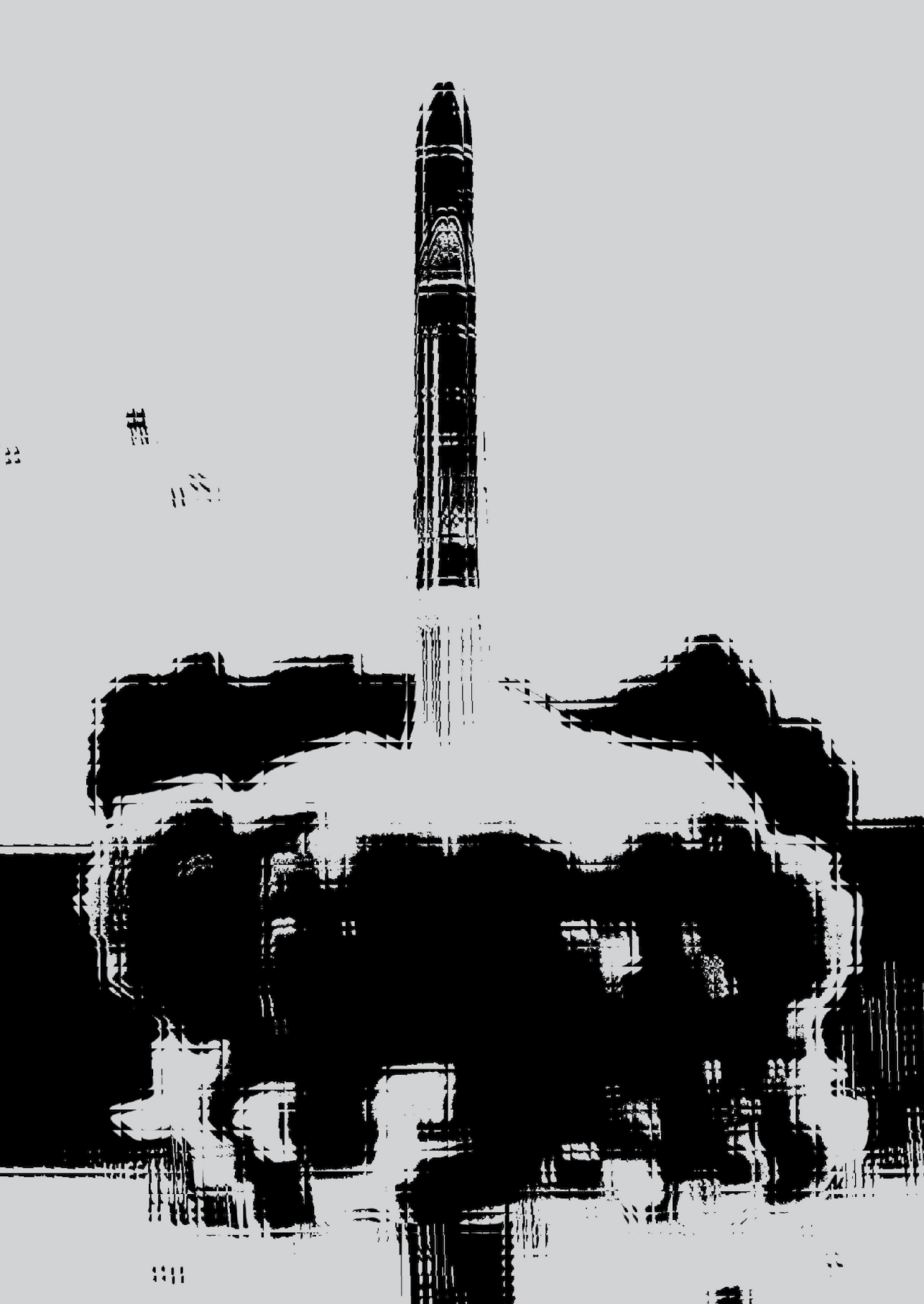
Õppetund kübersõjast: tugev krüptograafia on hädavajalik	86
Euroopa salastatud programmides osaleb aina rohkem Eesti ettevõtteid	89

NUPUTUSÜLESANNE 92

KOKKUVÕTE

1. Venemaa jätkab ressursside mobiliseerimist ja massiarmee taasloomist. Kui sõda Ukrainas lõpeb Venemaa jaoks soodsatel tingimustel või sõjategevus külmutatakse, siis on peaaegu kindel, et Eesti piiridel saab olema alaliselt rohkem Venemaa relvajõudude üksusi kui enne 24. veebruari 2022. *Loe lähemalt peatükist 1.1.*
2. Venemaa on pühendunud droonitehnoloogia arendamisele ja rakendamisele relvajõududes. Nii kasvab droonide ründe- ja luureoht ka Eesti ja NATO jaoks. Samas sõltub droonitootmine Venemaal jätkuvalt Lääne komponentidest. *Loe lähemalt peatükist 1.2.*
3. Väga tõenäoliselt ei kasuta Venemaa tuumarelva Ukraina sõjas, vaid püüab maksimeerida selle relva hirmufaktorit Lääne mõjutamiseks. Tuumaahvardused ei ole toonud loodetud tulemust ja see põhjustab Venemaa juhtkonnas rahulolematust. *Loe lähemalt peatükist 1.3.*
4. Venemaa võimuladvis hoiab sisepoliitilist olukorda kontrolli all aina jõulisemate repressioonidega. Sõjapidamise tõttu on areng muudes valdkondades pea seiskunud, kasvavad sisepinged. 2025. aastal Venemaa „sõjamajanduse buum“ tõenäoliselt lõpeb. *Loe lähemalt peatükkidest 2.1. ja 2.2.*
5. Kuna Venemaa fookuses on sõda Ukrainas, siis on piiratud võimekus ennetada oma riigis islamiäärmuslust ja hoida ära terrorirünnakuid. *Loe lähemalt peatükist 2.3.*
6. Venemaa juhtkond levitab rahvusvahelisel areenil küüniliselt väidet, et sõda Ukrainas oleks võinud läbi saada juba 2022. aastal. Venemaa panustab sellele, et rahvusvaheline üldsus kas ei tea või ei mäleta, mis seisis läbirääkimised toona katkesid. *Loe lähemalt peatükist 3.1.*
7. Venemaa valeinfo kandepind globaalse lõuna riikide seas laieneb, sh on Venemaale kasulik ka see, kui kolmandad riigid deklareerivad oma erapooletust Venemaa sõjas Ukraina vastu. Putin tahab rahvusvahelise finantssüsteemi ja vähemalt BRICSi riikide kaubavahetuse USA dollarist võimalikult lahti haakida. *Loe lähemalt peatükist 3.2.*
8. Valgevene režiimi stagnatsioon ja sõltuvus Kremlist süvenevad. Venemaa kasutab võimalust ära ja tugevdab venestamissurvet, mh tõrjutakse haridussüsteemist välja valgevene keelt. *Loe lähemalt peatükist 3.3.*
9. Kuna Venemaa ametlikud kontaktid Läänega on pärsitud, on kasvanud Vene teadlaste roll varidiplomaatias. Neid kasutatakse diskreetse suhtluskanalina Lääne diplomaatide ja mõttekodalastega. *Loe lähemalt peatükist 3.4.*
10. Venemaa soovib taastada Moskva kontrolli suurema osa Lõuna-Kaukaasia üle, et saada ligipääs sealsele strateegilisele taristule. Üks selle võtmetest Venemaa jaoks on Georgia allutamine. *Loe lähemalt peatükist 3.5.*

11. Venemaa otsib partnereid Pärsia lahe riikide seast, keskendudes regiooni jõukeskustele Saudi Araabiale (SA) ja Araabia Ühendemiraatidele (AÜE). AÜE soodsad võimalused äritegevuseks, aga ka sanktsioonidest möödahiilimiseks on just Emiraatidesse koondanud enamiku Venemaa majandustegevusest, kuid küllaltki tihe suhtlus toimub neil ka poliitilisel, sõjalisel ja luuretasandil. *Loe lähemalt peatükist 3.6.*
12. Vene eriteenistused on Ukraina toetuse õõnestamiseks käivitanud Lääne-suunalise sabotaažikampaania. Kampaania Euroopas on seni olnud edutu, kuid püsib valearvestuse oht. *Loe lähemalt peatükist 4.1.*
13. Vene propagandistid tahavad 2025. aastal hakata ameeriklasi taas hirmutama 1980. aastatel levinud tuumatalve teooriaga. *Loe lähemalt peatükist 4.2.*
14. FSBs vastutab Venemaa relvajõudude ja teiste sõjaväestatud institutsioonide julgeoleku eest VKR ehk sõjaväe vastuluure, mis üritab informaatoreid värvata nii Vene kui ka välisriikide kodanike seast. *Loe lähemalt peatükist 5.*
15. Hiina käsitleb Ukrainat Venemaa mõjusfääri kuuluvana. Samas toetab Hiina Venemaad infosõjas valikuliselt ja enda huvidest lähtuvalt. Hiina jaoks tähendaks Venemaa lüüasaamine sõjas Ukraina vastu Hiina peamise rivaali USA võitu. *Loe lähemalt peatükist 6.1.*
16. Hiina Kommunistliku Partei jaoks on teaduskoostöö üks meede Lääne tehnoloogia hankimiseks, et nii kasvatada enda võimekust. Hiinaga teaduskoostöö arendamisel tuleb hoolikalt tutvuda teaduspartneri taustaga ja varem publitseeritud teadustöödega. *Loe lähemalt peatükist 6.2.*
17. Hiina riigiettevõtted koordineerivad aktiivselt oma tegevust erinevate Hiina ametkondadega. Poliitiline seotus loob neile ebavõrdsed konkurentsieelised. *Loe lähemalt peatükist 6.3.*
18. Vene eriteenistuste eesmärk on saada juurdepääs riigile olulisele infole – nii salajasele kui ka salastamata teabele. Info kaitseks tuleb kasutada metoodiliselt hinnatud tugevat krüptograafilist lahendust. *Loe lähemalt peatükist 7.1.*
19. Eesti ettevõtete huvi salastatud projektides osalemise vastu kasvab kiiresti: kaitsetööstuse programmides on osalenud juba 19 ettevõtet. *Loe lähemalt peatükist 7.2.*

1. PEATÜKK:

VENEMAA RELVAJÕUD JA SÕDA UKRAINAS

11

VENEMAA RELVAJÕUD KASVAVAD: 44. ARMEEKORPUSE NÄIDE

Venemaa jätkab ressursside mobiliseerimist ja massiarmee taasloomist, et jätkata sõda Ukrainas ning valmistuda võimalikuks konfliktiks NATOga. Massiarmee taasloomise tempo määravad sõja kestus ja tulemus.

Venemaa jätkab 2025. aastal väga tõenäoliselt täiendavate uute diviiside ning lahingutoetus- ja teenindustoetusüksuste moodustamist Leningradi ja Moskva sõjaväeringkonnas.

Kui sõda Ukrainas lõpeb Venemaa jaoks soodsatel tingimustel või sõjategevus külmutatakse, siis on peaaegu kindel, et Eesti piiridel saab olema alaliselt rohkem Venemaa relvajõudude üksusi kui enne 24. veebruari 2022.

44. armeekorpuse allüksuste moodustamine näitab, et Venemaal jagub lahingukaotuste korvamise kõrvalt ressursi tegeleda relvajõudude suurendamise ja edasiarendamisega.

Hoolimata suurimatest inimkaotustest Teise maailmasõja järgsel perioodil kasvab Venemaa relvajõudude isikkoosseis ning relvajõud moodustavad värvatud sõdurite baasil juurde uusi üksusi ja väekoondisi. Venemaa relvajõud ei tegele isikkoosseisu arvu taastamisega sõjaeelsele tasemele (600 000 – 700 000 sõjaväelast); see õnnestus neil juba 2022. aasta sügisel läbiviidud osalise mobilisatsiooniga. Sealtpaale on Venemaa jätkanud paralleelselt nii sõjapidamiseks vajalike jõudude lahinguvõime taastamist kui ka sõjaväereformiga deklareeritud uute üksuste moodustamist lepinguliste sõjaväelaste värbamise teel. 2026. aastaks on Kreml seadnud eesmärgiks jõuda 1,5 miljoni sõjaväelaseeni.

2024. aastal formeerisid Vene relvajõud taasloodud Leningradi sõjaväeringkonda ehk Eesti lähiümbrusesse 44. armeekorpuse ja 6. üldvägede armee 69. motolaskurdiviisi (Kamenka, endine 138. üksik-motolaskurbrigaad). Mõlemad väekoondised saadeti peale formeerimist Ukraina rindele lahingukogemust saama. Lisaks alustati 2024. aasta teises pooles 6. üldvägede armee 68. motolaskurdiviisi (Luuga, endine 25. üksik-motolaskurbrigaad) formeerimist, millega väga tõenäoliselt jätkatakse 2025. aastal. See, et ühe aasta jooksul koondati Eesti lähiümbrusesse nii armeekorpus kui ka motolaskurdiviis, näitab Venemaa relvajõudude võimet luua suhteliselt lühikese ajaga suuri väekoondiseid.

44. armeekorpus, mille arvel Venemaa relvajõud 2024. aastal Eesti lähiümbruses kasvasid, on tulevikus alaliselt Soome suunale planeeritud. Selle peamised osised moodustati 7-8 kuu jooksul 2023. aasta sügisel ja 2024. aasta kevadel peamiselt relvajõududesse värvatud uute lepinguliste sõjaväelaste baasil. Värskest moodustatud armeekorpusse manööverüksused, 72. motolaskurdiviis ja 128. motolaskurbrigaad, said tuleristsed 2024. aasta mais Harkivi oblastis, kus nad ründasid Ukraina vägesid. Nende väljaõppeperiood oli Venemaa praegusele sõjapidamise viisile kohaselt lühike ning keskendus üksikvõitlejale ja väikeüksustele (jagu, rühm, rood).

VANAD SÕJAVÄELINNAKUD UUESTI KASUTUSSE

44. armeekorpusse lahingutoetus- ja teenindustoetusüksuste moodustamine jätkub väga tõenäoliselt 2025. aastal, sest nende väljaõpetamine ning relvastamine ja varustamine võtab rohkem aega. Korpusse üksuste alaliste paiknemiskohtadena on kavas kasutusele võtta vanad sõjaväelinnakud Karjala vabariigis. Nende remontimiseks ja rajamiseks läheb tõenäoliselt minimaalselt 3-4 aastat. Sõjaväelastele ja nende perekondadele vajaliku elamufondi rajamiseks kulub aga tõenäoliselt rohkem aega.

Üksuste paigutamiseks on kavas kasutusele võtta vanad sõjaväelinnakud Karjala vabariigis.

Kokkuvõttes kasvatab Venemaa oma relvajõudude isikkoosseisu nii nominaalselt – presidendi ukaasiga relvajõudude ametikohtade arvu suurendades – kui ka reaalselt värbamise teel. 6. üldvägede armee ja 44. armeekorpusse allüksuste formeerimine 2024. aastal kinnitab,

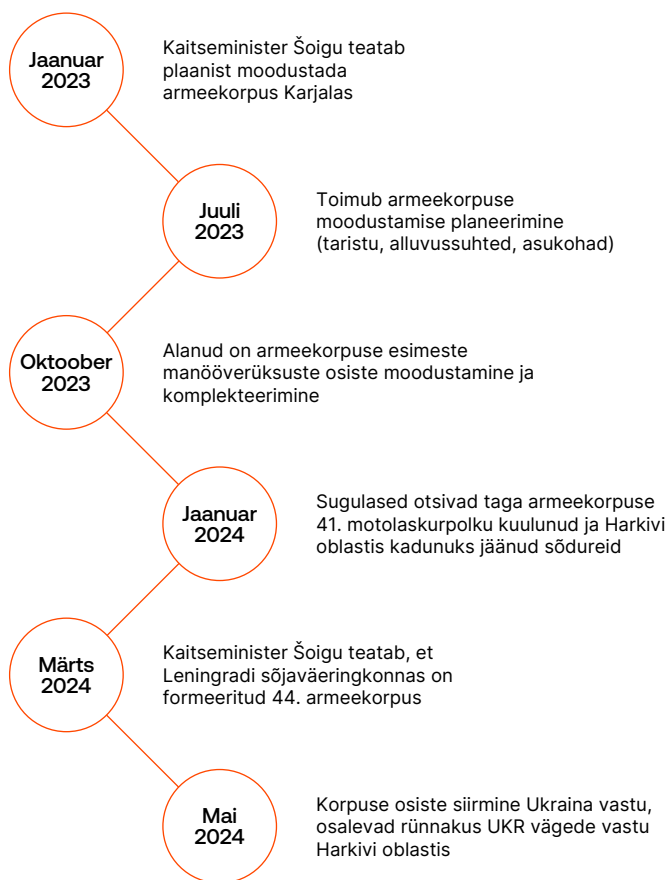
Vene sõjaväelased Moskva Punasel väljakul paraadil 2024. aasta mais

Allikas: Evgenia Novozhenina/Reuters

et Kreml mitte ainult ei tee plaane, vaid suudab ka päriselt uusi üksusi ellu kutsuda. Lähima kahe aasta perspektiivis täiendavate ressursside mobiliseerimine poliitilise tahte puudumise taha tõenäoliselt ei jää. Kuivõrd jätkusuutlik on uute väekoondiste moodustamine ja alahoidmine 3–5 aasta perspektiivis, on iseküsimus. Seda me ei tea ja see sõltub paljuski Venemaa-Ukraina sõja kestusest, tulevikust, Venemaa majanduse käekäigust ning lääneriikide meelekindlusest sanktsioonidega jätkata.

Kreml on valinud pikaajalise vastasseisu tee ning otsustanud jätkata täiendavate ühiskondlike ressursside mobiliseerimist nii relvajõudude taastamiseks kui ka sõjaväereformi eesmärkide saavutamiseks. Juhul kui Venemaal õnnestub jätkata sõjaväereformiga planeeritud väekoondiste moodustamist, siis seisavad Eesti ja NATO lähiaastatel silmitsi pikaajalist sõjalist ohtu kujutava Venemaa väehoiakuga.

44. armeekorpuse moodustamine 2023-2024

VENEMAA ON PÜHENDUNUD DROONITEHNOLOOGIA ARENDAMISELE

Venemaa on pühendunud droonitehnoloogia arendamisele ja rakendamisele oma relvajõududes. Nii kasvab lähiaastatel ka droonidest tulenev luure- ja ründeoht Eesti ning NATO jaoks.

Droonitootmine Venemaal sõltub endiselt otseselt Lääne komponentidest – nende kättesaadavus, sealhulgas Hiina vahendusel, on Ukraina-vastase agressiooni võimaldaja ja pikaajaline oht Eesti julgeolekule.

Ukraina sõja õppetundidest ja kogemusest lähtudes on Venemaa valitsus otsustanud tagada tehnoloogilise ja tööstusliku valmisoleku droonitehnoloogia¹ mastaapseks kasutuselevõtuks nii sõjalisel kui ka tsiviilsektoris.

VENEMAA PLAANID DROONINDUSE ARENDAMISEKS TSIVIILIS

Droonide arendamine ja tootmine on Venemaa jaoks peaaegu kindlasti prioriteet. Seda ilmestab tsiviilsektori droonide tootmist ja arendustegevust kannustava „Riikliku drooniarenduse projekti“ (*Национальный Проект БАС*) käivitamine, mis jaguneb omakorda viieks föderaalprojektiks:

- 1) kodumaise droonitoodangu nõudluse stimuleerimine;
- 2) droonitööstuse ja -toodangu standardiseerimine, seeriatootmise tagamine;
- 3) droonitööstuse taristu arendamine, ohutuse tagamine ja sertifitseerimine;
- 4) kvalifitseeritud personali tagamine droonitööstusele;
- 5) drooninduse perspektiivsete tehnoloogiate arendamine.

„Riikliku drooniarenduse projekti“ raames arendatavad ja toodetavad droonid on standardiseeritud tüübi, suuruse ja funktsiooni järgi (nt lennuki, multirootori või kopteri tüüpi kerge, keskmine või raske droon transpordi, õppe või luure otstarbega). Standardiseeritud tootmis- ja arendustegevuse tagamiseks rajatakse projekti raames üle Venemaa 48 Teadus- ja Tootmiskeskust (*Научно-производственный Центр*), mis on valdkonna ettevõtete ühiskasutuses labori- ja tootmistehnika jagamiseks. Keskustes on olemas arendus-, testimis- ja tootmisvahendid ning personal projektiga liitunud ettevõtete toetamiseks. Venemaa plaanib toetada projekti keskmiselt u miljardi euroga

¹ Käesolevas artiklis on kasutatud sõna „droon“ üldnimetusena mehitamata sõidukile, mis hõlmab mehitamata õhu-, maa- ja veesõidukeid, ühesuuna mehitamata ründevahendeid, varitsevat ründemoona, FPV-droone jms.

aastas kuni aastani 2030 ning tagada sama ajaga sektoris miljoni töökoha loomise spetsialistidele, kes kantaks riiklikku elektroonilisse andmebaasi. Ühtlasi on projekti raames püstitatud eesmärk tagada droonideteemaline õpe 75%-s Venemaa koolidest.

Venemaa riiklikku drooniarenduse projekti tähistav mark

Allikas: rusmarka.ru

Tõenäoliselt annavad drooniarenduse projekt ja Ukraina sõja kogemus Vene relvajõududele tugeva positsiooni tulevikuks.

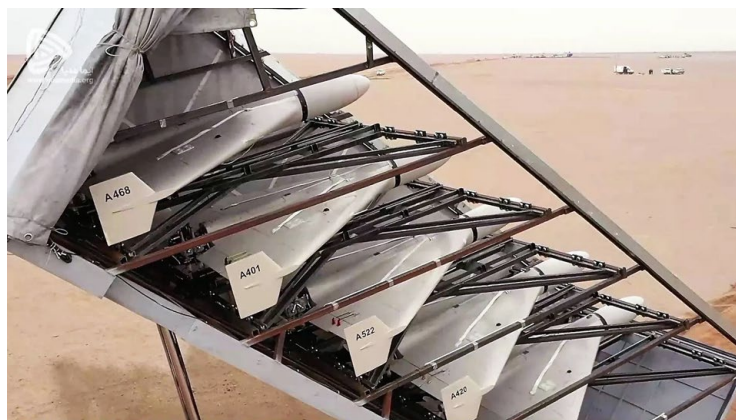
„Riikliku drooniarenduse projekti“ käivitamisel on tõenäoliselt lisaks majanduslikule ambitsioonile soov juhendada Hiina eeskujust, kus tsiviilsektori initsiatiiv uute tehnoloogiate ja tootmisvõimsuste arendamisel toetab omakorda kiiret ja kulutõhusat tehnoloogiasiiiret ka sõjalisel sektorisse. Eraettevõtlike sidumisega tsentraliseeritult juhitud projektiga soovib Venemaa valitsus peaaegu kindlasti tagada täieliku riikliku kontrolli nii tootmis- ja arendusressursside, spetsialistide kui ka väljatöötatavate tehnoloogiate üle. Teadus- ja Tootmiskeskused on selles nägemuses väga tõenäoliselt innovatsioonituumad, mis peaksid aitama Venemaal saavutada „tehnoloogilise suveräänsuse“ ning piirata sõltuvust Lääne tehnoloogiatest ja importkomponentidest. Sektori spetsialistide kohta elektroonilise andmebaasi rajamine peegeldab tegevust kogu Venemaa sõjatööstuskompleksis (STK), kus sarnased ettevõteteüleised andmebaasid võimaldavad leida ja vajadusel jagada kriitiliste oskustega personali. Rahvuslik drooniarenduse projekt koos Ukraina sõja kogemusega tõenäoliselt tagab Venemaa relvajõududele tugeva positsiooni droonitehnoloogia rakendamisel pikas perspektiivis.

KUIDAS KASUTAB VENEMAA PIKAMAA RÜNDEDRONE AGRRESSIOONIS UKRAINA VASTU?

Venemaa on sõjas Ukraina vastu võtnud laialdaselt kasutusele ühesuuna ründedroonid (NATO terminoloogias: OWA UAS). Ühesuuna ründedroon on varitseva õhuründemoona ja mehitamata õhuründevahendi kombineerimine täppisloögivahendiks, mis võib sõltuvalt kasutusest anda sellele operatiiv- või strateegilise tasandi mõõtme.

Venemaa on kasutanud sõjas Ukraina vastu üle 11 000 (jaanuar 2025 seisuga) Shahedi, Gerani ja Garpija tüüpi ühesuuna ründedrooni. Venemaa kasutab ühesuuna ründedroone suurtes rünnakulainetes Ukraina kriitilise taristu vastu kombineerituna teiste täppislöögivahenditega, nagu ballistilised või tiibraketid. Need rünnakulained on terroritaktika, millega püütakse õõnestada Ukraina ühiskonna kaitsetahet. Seejuures tuleb aga arvestada, et Venemaa vaates tõstab tsiviilsihtmärk tõenäoliselt drooni allatulistamise väärtust Ukraina jaoks, mis ühtlasi muudab tõenäolisemaks, et Ukraina kulutab selleks väärtuslikku ja piiratud õhukaitseressurssi. Seega võivad ühesuuna ründedroonid toimida ka küllastavate peibutussihtmärgidena Ukraina õhukaitsele, et Venemaa kallimad ning võimekamad ballistilised ja tiibraketid jõuaksid ettenähtud sõjaliste sihtmärkideni.

Shahed on ühesuuna ründedroonide sari, mida tootjariik Iraan on müünud suurtes kogustes Venemaale. Kuigi Shahedide kasutamine Ukraina vastu on ulatuslikult dokumenteeritud nii videomaterjali kui ka füüsiliste tõendite alusel, on oluliseks informatsiooniallikaks olnud 4. veebruaril 2024 grupi PRANA Network poolt lekitatud Iraani Revolutsioonilise Kaardiväe variettevõtte Sahara Thunder meiliserverite sisu. Selle lekke kohaselt pakkus Iraan Venemaale Shahed-136 droone algselt hinnaga 375 000 USD. Läbirääkimiste tulemusel lepidi kokku hinnas 193 000 USD drooni kohta juhul, kui Venemaa ostab 6000 drooni, ja 290 000 USD, kui partii on 2000 drooni. Iraani küsitud hind drooni kohta on suurusjärgu võrra kõrgem drooni hinnangulisest omahinnast. See illustreerib, et Shahedi droonide müük oli Iraani vaatest ennekõike majanduslik tehing ja Venemaa seisukohalt näitab sellise hinnaga nõustumine akuutset vajadust.

Kuvatõmmis Iraani Shahed ühesuuna ründedroonidest stardialusel

Allikas: YouTube

Alabuga erimajandustsoonis Venemaal Tatarstanis toodetakse Iraani drooni Shahed-136 versiooni Geran-2-i nime all. Geran-2-i on originaaliga võrreldes mitmeid muutusi, sh on kasutatud moodsamaid materjale. Süsteemil on tõhusam Venemaal komplekteeritav navigatsiooni- ja juhtmoodul, mis sisaldab ka adaptiivantenni Kometa (vt allpool), kasvatamaks süsteemi vastupidavust Ukraina elektroonilise võitluse vahenditele. Sahara Thunderi lekke kohaselt on ühe Geran-2 drooni hind Venemaa jaoks 48 800 USD, mis on märgatavalt odavam kui Shahed-136 drooni ostmise Iraanist.

2022. aasta lõpus alustas grupp sõjatööstusettevõtteid kontserni Almaz-Antei juhtimisel Venemaa kodumaise ühesuuna ründedrooni Garpija A1 arendamist. Garpija A1 jagab suurt osa komponentidest, sh drooni mootorit, Iraani drooniga Shahed-136 ja selle

Venemaal Alabugas toodetava versiooni Geran-2-ga. Samuti on Garpija A1 nendega äravahetamiseni sarnane nii väljanägemiselt kui ka tehnilistelt parameetritelt. Garpija A1 on väga tõenäoliselt näide Iraani drooni Shahed-136 pöördprojekteerimisest Venemaal, mille tõenäoliseks eesmärgiks on vähendada kulusid ühesuuna ründedroonide hankel.

Peaaegu kindlasti rakendab Venemaa droonisõjast saadud kogemust jõudude ülesehitusel Eesti ja NATO piiride ääres.

Garpija drooni täiendamine jätkub: väljatöötamisel on drooni erinevad sihikud, mis suurendavad selle autonoomsust, täpsust ja surmavust. Arendatakse ka reaktiivmootoriga Garpija versiooni, mille suurem lennukiirus ja -kõrgus muudaksid selle keerulisemaks sihtmärgiks Ukraina õhukaitsele. Ühesuuna ründedroonide ja eriti nende reaktiivmootoriga versioonide arendamine hägustab droonide vahet tiibraketiga ning pakub sarnast võimet kordades odavamalt ja suurendab seeläbi peaaegu kindlasti täppislöögi-kampaaniate mõju ja mahtu tulevastes konfliktides. Peale aktiivse sõjategevuse lõppu Ukrainas rakendab Venemaa peaaegu kindlasti droonisõjast ning Lääne õhutõrjevahendite võimetest ja nõrkustest saadud kogemust jõudude ülesehitusel Eesti ja NATO piiride ääres.

KOMETA ADAPTIIVSETE ANTENNIDEGA VARUSTATAKSE NII UUSI KUI VANU TÄPPISRELVASÜSTEEME

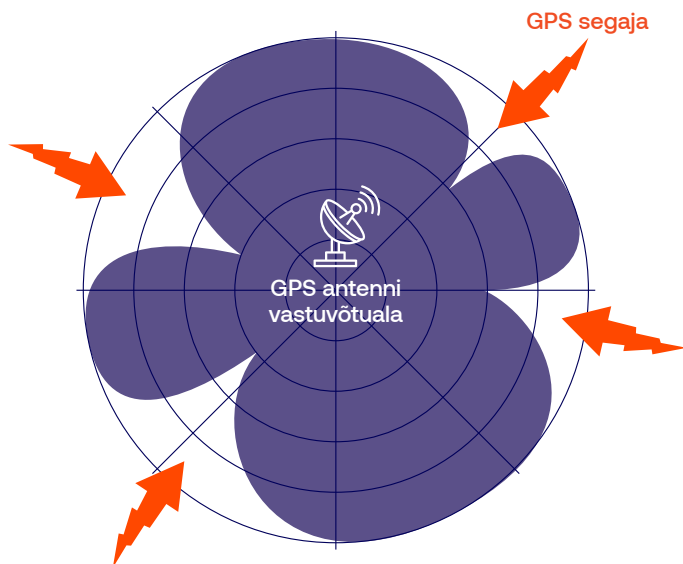
Venemaa Relvajõudude sõjatehnikal väga laialdaselt kasutusele võetud adaptiivne antenn (*Controlled Reception Pattern Antenna* – CRPA) Kometa tagab suhtelise vastupidavuse globaalse satelliitnavigatsioonisüsteemi (GNSS) signaali segamisele ja *spoof*imisele². Kometa erinevate versioonidega on varustatud praktiliselt kõik Venemaa relvasüsteemid, mis kasutavad GNSS-signaali, sealhulgas ballistilised ja tiibraketid, liugpommid ning droonid, kaasa arvatud nii Geran-2 kui ka Garpija A1.

CRPA-vastuvõtja iga element võtab signaali vastu kindla viivituse ja faasinihkega, olenevalt signaali saabumise suunast ja lainepikkusest ning elementide suhtelisest paiknemisest üksteise suhtes. See võimaldab tuvastada segavaid signaale ja kohandada antennikompleksi vastuvõttu neid vältima.

Kometa CRPA-vastuvõtjad kasvatavad peaaegu kindlasti Venemaa relvastuse, sealhulgas ühesuuna ründedroonide vastupidavust Ukraina katsetele segada globaalsete satelliitnavigatsioonisignaali vastuvõttu elektroonilise võitluse vahenditega, võimaldades Venemaa relvajõududel anda palju täpsemaid ja hävitavamaid lööke sihtmärkidele. Elektroonilise võitluse vahendite tõhususe langus navigatsioonisignaali segamisel muudab olulisemaks alternatiivsete võimete, näiteks kineetilise löögi võime olemasolu õhukaitse süsteemides. Samuti on Kometa süsteemi tõhusus ja selle kasutamise kogemus Venemaa agressioonis Ukraina vastu midagi, mida Eesti peab arvestama enda täppismoona ja droonide hankel ning ühtlasi nendevastase kaitse loomisel. Kometa antennide masstoodang võimaldab Venemaal süsteemiga varustada nii uusi kui ka juba kasutuses olevaid relvasüsteeme ja piirab seeläbi vastase elektroonilise võitluse vahendite mõju operatsioonide läbiviimisele.

2 GPS-signaali segamine on tehniline rünne globaalse navigatsioonisüsteemi (GPS) kasutavate seadmete või signaalide vastu eesmärgiga halvata nende toimimine; GPS-signaali „spoof”imine² on aga rünne, mille eesmärgiks on moonutada GPSi vastuvõtja asukoha määranngut nii, et süsteem kuvaks ekslikku asukohta.

Kometa adaptiivantenni tööpõhimõte

VENEMAA DROONITOOTMINE, SANKTSIOONID JA KOOSTÖÖ HIINAGA

Venemaa Kaitseministeeriumi ambitsioon oli saavutada nn sõjalise erioperatsiooni toetuseks Ukrainas tootmise tase 100 000 drooni kuus juba 2024. aasta lõpuks. Selle ambitsiooni teostamiseks algatati terve rida föderaalset ja regionaalset toetusprojekte ning rahastamiskeeme. Enamik toodetavast on FPV (*first person view*) ehk sõjalise funktsiooniga kerged multirootordroonid. Pole kindel, kas Venemaa 2024. aastal oma ambitsiooni saavutas, kuid informatsioon viitab siiski, et aasta jooksul kasvasid droonide tootmismahud kuude lõikes kordi. Lisaks on Venemaa väga tõenäoliselt võimeline kasvatama ühesuuna ründedroonide tootmist kiiremini, kui Ukraina suudab tõhustada nendevastast kaitset.

Venemaa droonitööstus sõltub jätkuvalt importkomponentidest, ennekõike elektroonikast, kuid ka näiteks droonide mootoritest. Seejuures on importkomponendid, millele pole kohalikku alternatiivi, enamasti pärit lääneriikide tootjatelt. Tootjate võime kontrollida komponentide lõpptarbijat on piiratud, kuna tootjad müüvad komponente suurte partiidenä elektroonika hulgimüüjatele, kes siis omakorda tarnivad neid lõpptarbijatele ja jaekettidele üle maailma. Venemaa on nende tarneahelate eksploateerimiseks üles ehitanud hankevõrgustikud, mis otsivad pidevalt võimalusi sanktsioneeritud artikleid hankida, kaasates sellesse vahendajatena eri riikide ettevõtteid, et varjata Venemaad kui komponentide lõpptarbijat. Seetõttu on peamine koorem sanktsioonide tagamiseks pigem hulgimüüjate kui komponentide tootjate õul.

Sanktsioonide mõju droonide tootmisele on piiratud – Venemaa STK-l on olemas juurdepääs vajalikele komponentidele vahendajate kaudu. Hinnanguliselt liigub kuni 80% sanktsioneeritud Lääne komponentidest Venemaale läbi Hiina, mis näitab, et sanktsioonide jõustamisel on peaaegu kindlasti nõrgaks lüliks nii tootjate, hulgimüüjate kui ka vahendajate Hiina esindused. Hiina on teinud teatud jõupingutusi piirata riiklike või riigi osalusega ettevõtete seostatust sanktsioneeritud kauba tarnega ning karmistanud olemasolevaid piiranguid ekspordil Venemaale ja kehtestanud ka uusi. Näiteks kehtestas Hiina Kaubandusministeerium 1. septembril 2023 tollipiirangud teatud tüüpi droonide ja nende komponentide ekspordile Venemaale. Paraku jätkuvad selle taustal Hiina eraettevõtete varjatud tarded ning Peking on Venemaa jaoks jätkuvalt kõrgtehnoloogilise ja kaheotstarbelise kauba impordi peamine sõlmpunkt.

Hiina võimaldab kahetise otstarbega komponentide varjatud tarneid Venemaale.

Sõltuvus imporditud komponentidest, sealhulgas droonimootoritest, on olnud seni tõsisemaid lünki Venemaa kodumaise droonitootmise arendamisel. Eraettevõtete koostööst tulenev võimalik droonitehnoloogia siire Hiinast Venemaale vähendaks tõenäoliselt viimase sõltuvust välistarnijatest. Kuigi Hiina valitsus soovib tõenäoliselt vältida oma riiklike institutsioonide seostamist sanktsioneeritud artiklite tarnetega Venemaale, võimaldab ta eraettevõtete kahepoolset koostööd ja kahetise otstarbega komponentide varjatud tarneid, mis tõenäoliselt vähendab Venemaa droonitööstuse sõltuvust Lääne komponentidest ja pikas perspektiivis võib piirata Lääne võimalust oma mõju selles vallas realiseerida.

VENEMAA AINULT HIRMUTAB TUUMARELVAGA

Väga tõenäoliselt ei kasuta Venemaa tuumarelva Ukraina sõjas, vaid püüab maksimeerida selle relva hirmufaktorit Lääne mõjutamiseks.

Venemaa tuumaahvardused ei ole toonud loodetud tulemust ja see põhjustab Venemaa juhtkonnas rahulolematust.

Venemaa teeb ettevalmistusi – näiteks tuumadoktriini uuendamine –, et pikaajalises vastasseisus Läänega oleks võimalik mittestrateegilist tuumarelva konflikti korral paindlikult käiku lasta. Samas tuleb arvestada, et tegelikult on tuumarelva kasutamine ka igasuguse doktriiniga Putini ainuotsus.

Venemaa agressiooni Ukrainas on saatnud küsimused Venemaa võimalikust tuumaeskalatsioonist. Õli valab tulle see, et Venemaa puhul ei ole tegu traditsioonilise tuumaheidutusega, mis on tasakaalu hoidmine ja heidutus tuumarelva mittekasutamiseks, vaid hirmutamiseks, mille eesmärk on laiendada oma mõju ja kontrolli.

Venemaa ei ole vastutustundlik tuumariik ja püüab tuumanupuga hirmutada lisaks Ukrainale ka kogu ülejäänud Euroopat. Ajendiks on endiselt Kremli juba 2021. aasta detsembris esitatud ultimaatum Euroopa julgeolekuruumi ümberkorraldamise kohta Venemaale sobival viisil. Ilmekas näide Venemaa tuumahirmutamisest oli Ukraina-vastase täiemahulise sõja alguses Putini välja kuulutatud „tuumajõudude erirežiim“, mis sõnadest tegudesse üle ei kandunud. Üksuste tegutsemismuster ja ülesanded jäid samaks, erirežiimi ei paistnud kuskilt. Ka sõja edasises käigus on Venemaa teatanud mitmetest nn punastest joontest, olgu selleks Krimmi ründamine, Lääne tankide, F-16 lennukite, HIMARSi või ATACMSide Ukrainale andmine, millest ükski ei ole viinud tuumaeskalatsioonini.

VF relvajõud õppusel SS-26 Stone (Iskander) operatiiv-taktikalise ballistilise raketiga

Allikas: AP

Venemaa agressiivne retoorika, kuid kesine reaktsioon Lääne sammudele diskrediteeris riigi senist, 2020. aasta tuumadoktriini. Ukrainat ja lääneriike hoiatati tuumaeskalatsiooniga ka juhtudel, mis Venemaa tuumadoktriini nn valuläve tegelikult ei ületa.

Tingituna senise doktriini diskrediteerimisest ja jõuetusest Läänt heidutada, algas Venemaa julgeolekuringkonnas pärast täiemahulise sissetungi algaasi ebaõnnestumist nii avalik kui ka kinnine arutelu, kuidas tuumarelvast tulenevat heidutuspotentsiaali paremini kasutada.

Arutelud kulmineerusid uue doktriini kinnitamisega 19. novembril 2024. Vähemalt paberil toovad need uuendused kaasa tuumarelva kasutamise eeltingimuste muutuse, n-ö lävendi madaldamise. Siinjuures on aga oluline rõhk sõnal „paberil“, sest diktatuuris nagu Venemaa ei oma sellised paberid suurt kaalu peale selle, et Läänes neid pingsalt loetakse ja tehtaks järeldus, et valida on kas alistumise või tuumasõja vahel. Väga tõenäoliselt ei tingi doktriini muutus tuumarelva kasutamist Ukraina vastu sõja praegustes tingimustes. Peaaegu kindlasti ei ole tuumarelva kasutamine automaatselt seotud doktriinis toodud tingimustega, vaid sõltub Venemaa režiimijuhi otsusest.

TUUMARELVA KASUTAMISE TINGIMUSED 2020. AASTA DOKTRIINI JÄRGI:

- Venemaal on kindel info, et Venemaa vastu on toimumas ballistiliste rakettide rünnak;
- tuuma- või muid massihävitusrelvi on Venemaa vastu tema enda või liitlaste territooriumil kasutatud;
- vajadus vastata rünnakule, mis ohustab Venemaa kontrolli enda tuumarelvastuse üle;
- Venemaa riiklust ähvardav konventsionaalne rünnak.

OLULISEMAD MUUDATUSED 2024. AASTA TUUMADOKTRIINIS:

- Venemaa tuumaheidutus laieneb ka mittetuumariikide vastu, kes kuuluvad allianssi, kus on tuumariike (nt NATO);
- tuumaheidutus peaks ära hoidma Venemaa-vastaste alliansside ja koalitsioonide tekke, sh nende riikide sõjalise taristu laienemise riigi piiridele;
- lisandunud tuumarelva kasutamise eeltingimused:
 - konventsionaalne rünnak Venemaa ja Valgevene vastu, mis ohustab nende suveräänsust ja/või territoriaalset terviklikkust;
 - suuremahulise õhu-kosmoseoperatsiooni toimumine Venemaa vastu.

Tuumarelva kasutamisläve madalamale toomise ja jätkuva hirmutamisega loodab Venemaa Lääne poliitikakujundajate otsuseid mõjutada, näiteks heidutada Ukrainat abistamast või tugevdamast NATO enesekaitsevõimet Vene piiride läheduses. Osalt on tuumahirmutamine Läänes vilja kandnud, sest Lääne otsustusprotsess on eelkõige reageeriv ja eskalatsiooni vältiv. Seetõttu on mitmed riigid Ukraina abistamisel n-ö mõõdetud - enda jaoks luuakse punaseid jooni, mida Venemaa seejärel ekspluateerib.

Hirmutamise edukus sõltub eelkõige lääneriikide ja globaalse üldsuse reaktsioonist. Juhul kui hirmutamine või isegi tuumarelva piiratud kasutamine halvaks lääneriikide tahte Ukrainat abistada ja järgneks järeleandmised Venemaale, vallandaks see väga tõenäoliselt tuumarelvastuse leviku laine, sest senised tuumarelva mitteomavad riigid hindaksid mittestrateegilisest tuumarelvast tulenevat heidutusmõju kui peamist julgeolekutagatist.

VF relvajõud 2024 suvel toimunud „mittestrateegilise“ tuumarelva õppusel

Allikas: AP

TUUMARELV EI TOOKS LAHINGUVÄLJAL KASU

Hirmutamisega paralleelselt ja seotult on Venemaa tõenäoliselt siiski revideerimas mittestrateegilise tuumarelva rolli ka praktikas (mittestrateegiline tuumarelv: sõja-teatri, operatiiv-taktikaline, taktikaline tuumarelv). Uue ja suurendatud väestruktuuri kujundamisega Venemaa läänesuunal (vt Venemaa relvajõudude reformi puudutav lk 12) käib kaasas ka mittestrateegilise tuumarelva element. 2024. aasta suvel mittestrateegilise tuumarelva õppusel harjutati praktilisi elemente, nagu tuumarelva transport, väekaitsemeetmed ja tuumarelva enda kasutamine, sh Kaliningradi oblastis.

Venemaal on mittestrateegilised tuumarelvad traditsiooniliselt paigutatud suurtesse riiklikesse ladudesse. Kriisis või sõjaolukorras liigutatakse need konfliktikoldele või kandeplatvormidele lähemale nn kohalikesse ladudesse. Eestile lähim riiklik ladu asub 600 km kaugusel Vologda linnast läänes.

Eestile lähim kohalik ladu asub Kaliningradi oblastis (400 km). Trööstitus seisus olnud ladu renoveeritakse ja laiendatakse, lao personal on olnud viimastel aastatel Venemaa tuumarelvastuse eest vastutava Kaitseministeeriumi 12. peavalitsuse (12. GUMO) kõrgendatud tähelepanu keskmes. Kaliningradi oblasti kohalik ladu sai 2024. aastal riikliku lao staatuse, mis tähendab ka tuumalõhkepeade ja nende kandeplatvormide paiknemist lähestikku ja Balti riikide vahetus naabruses, vähendades nii tuumarelva võimaliku kasutamise eelhoiatuse aega. Selline muutus peegeldab väga tõenäoliselt Venemaa muutunud ohutunnetust eesmärgiga lääneriike veelgi enam hirmutada, kuid vajadusel ka tuumarelva varasemast kiiremini kasutada.

Moodsa sõjapidamise tingimustes on tuumarelva kasutamisest lahinguväljal saadav sõjaline kasu piiratud. Väga tõenäoliselt ei saavutaks tuumarelva kasutamine Ukraina vastu soovitud eesmärki, pigem vastupidi – see näitaks mittestrateegilise tuumarelva piiratud sõjalist mõju, tõendaks moodsa relvastuse üleolekut ja kahandaks märkimisväärselt Venemaa tuumaheidutuse veenvust. Tuumarelv ja selle kasutamise tabu on ainus, mis teeb Venemaast veel suurriigi, kes ta end arvab olevat. Relva kasutamisega kaotaks Venemaa rahvusvahelisel areenil, sealhulgas globaalse lõuna ees, viimsegi illusiooni sellest staatusest.

2. PEATÜKK:

VENEMAA SISEPOLIITIKA JA MAJANDUS

25

VENEMAA SISEPOLIITIKAT MÕJUTAB PEAMISELT ÜHA KULUKAM SÕDA UKRAINAS

Venemaa võimuladvik hoiab sisepoliitilist olukorda kontrolli all aina jõulisemate repressioonidega, mille toel on maha surutud igasugune tõsiseltvõetav poliitiline opositsioon ning sõna- ja meelsusvabadus.

Poliitiliste otsuste keskmes on vaid jõupoliitikat tunnustav vananev diktaator, kelle fookuses on isikliku võimu säilitamine kodumaal ja Venemaa mõju maksimaalne laiendamine maailmas.

Poliitilise suletuse, ühiskonna pideva militariseerimise ja sõjaväsimuse koosmõjul kasvavad Venemaal sisepinged.

Venemaa suunab raha peamiselt sõjapidamisse, mistõttu on areng teistes valdkondades peaaegu seiskunud ja inimeste elukvaliteet halveneb kiiresti.

2024. aastal vormistati nn valimistel Vladimir Putinile formaalselt järjekordne ametiaeg Venemaa Föderatsiooni presidendina. Toimunut saab valimisteks nimetada muidugi vaid jutumärkides – sisuliselt oli tegu Kremli orkestreeritud demokraatliku protsessi imiteerimisega, kus valijatele loomulikult mingit valikuvõimalust ei pakutud. Kremli teadliku tegevuse tulemusel on kogu Venemaa tänane sisepoliitiline olustik kujundatud võimuladvikule poliitilist konkurentsi välistavaks. Igasugune Kremlile sobimatu poliitiline tegevus ning sõna- ja meelsusvabadus on repressioonidega jõuliselt maha surutud. Seejuures on repressioonid poliitiliste teisitimõtlejate suhtes sõja vältel pidevalt süvenenud ning nende rangus on juba võrreldav Nõukogude aastatega.

Sõltumatu õiguskaitseprojekti OVD Info poolt kogutud andmetel on alates 2022. aasta algusest kuni 2024. aasta keskpaigani Venemaal vahistatud ja kohtu alla antud rohkem kui 20 000 inimest, kes on üritanud demonstreerida oma sõjavastast hoiakut. Enamasti on need kohtuotsused seotud kurikuulsa „armee diskrediteerimise“ paragrahviga, mille põhjal süüdimõistetute arv ligineb 10 000-le. Kokku on OVD andmebaasis ligi 4500 isikut, kellele on poliitilistel põhjustel määratud kriminaalkaristus. Eriti kiiresti on poliitiliselt süüdimõistetud isikute arv hakanud kasvama seoses täiemahulise Ukraina sõja algusega. Sellele lisandub kodanikuühiskonna aktivistide-organisatsioonide massiline tembeldamine „välisagentideks“ või „ebasoovitavateks“, mis põhimõtteliselt hävitab nende võimalused edasi tegutseda. Samal ajal täiendab ja laiendab Kremli kummitemplina tegutsev Riigiduum pidevalt repressiivseid seadusi ning kohtud täidavad vastuvaidlematult võimude juhiseid.

Venemaal on vaba kodanikuühiskond
peaaegu täielikult tasalülitatud

Allikas: Alexander Nemenov/AFP

Selline olukord on kaasa toonud vaba kodanikuühiskonna peaaegu täieliku tasalülitumise Venemaal. Kuigi edutult ja ohvriterohkelt kulgev sõjakäik on küsitluste kohaselt suurendamas sõjavastaste osakaalu Venemaal, puudub neil inimestel väljavaade oma poliitilise tahte realiseerimiseks. Selle asemel eelistatakse enamasti kapselduda poliitilisse apaatsusesse või ujuda oportunistlikult kaasa riikliku ideoloogia sogaste voogudega. Ka Venemaa poliitilise, kultuurilise ja majandusliku eliidi seas ei näi olevat neid, kes sõandaksid Putini hukatuslikule kursile väljakutseid esitada, sest see võib kaasa tuua nende positsiooni, vara või koguni elu kaotamise.

HIRMUGA KASVAVAD KA SISEPINGED

**Putini režiim püsib
kõigutamatuna
ainult näiliselt.**

See kõik siiski ei tähenda, et kogu Venemaa ühiskond on üksmeelselt koondunud oma „eluaegse liidri“ ümber, kiidab heaks diktatuuri kehtestamise ning soovib pidada veriseid vallutussõda oma naabrite vastu. Putini režiim püsib kõigutamatuna ainult näiliselt. Läikiva pealispinna all kogunevad sisemised pinged ja vastuolud, millele režiim suudab enamasti vastata veelgi karmimate käskude, keeldude ja repressioonidega, pakkumata sisulisi lahendusi. Olukorras, kus riigi rahalised ressursid on koondatud sõja jätkamiseks ning sõjatööstuse käigushoidmiseks, on areng teistes valdkondades pea seiskunud ning kiiresti halveneb inimeste elukvaliteet. Samal ajal levivad kõigil võimutasanditel korruptsioon, võimu kuritarvitamine ning raharaiskamine.

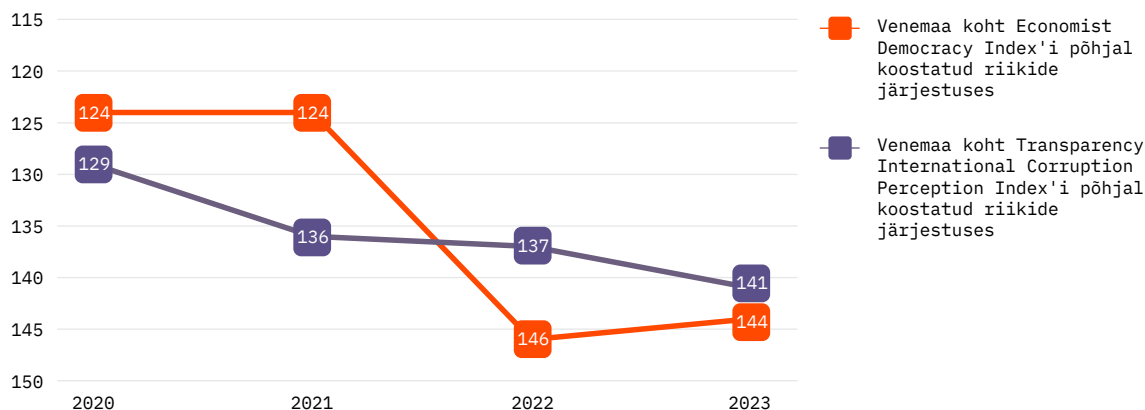
Tõsiseid probleeme on ilmselt tajutud juba ka Kremli võimupüramiidi tipus. Putini uus ametiaeg tõi kaasa hulgaliselt vahistamisi Venemaa kõrgemate sõjaväelaste seas seoses neile esitatud korruptsioonisüüdistustega. Sellel foonil vahetati välja Venemaa kaitseministeeriumi kõrgem juhtkond. Avalikkuse jaoks ootamatult toimunud personaalimuudatuste taga oli tõenäoliselt Putini taotlus lüüa kaitseministeeriumi süsteemis kord majja, tagada vastuvaidlematu käsutäitmine ning suurendada sõjapidamise efektiivsust. Ühtlasi tunnistas Kreml nende kaadrimuudatustega, et asjad pole läinud plaanipäraselt ning sõja pidamine on kujunenud riigi jaoks ülemäära raskeks ja kulukaks.

Uueks kaitseministriks nimetatud senisel asepeaministril Andrei Beloussovil on Venemaa ladviku hulgas hea administraatori ja majanduseksperti maine. Samas puudub uuel kaitseministril sõjaväetaust. Suurem osa teisi tipp-ladvikut puudutanud kaadrimuudatustest olid tingitud Beloussovi määramisega seotud vangerdustest, sh ka Venemaa Julgeolekunõukogu juhi vahetamine. Senisele kaitseministrile, oma pikaajalisele liitlasele Sergei Šoigule tagas Putin hoolimata suurtest probleemidest siiski väärrika maandumiskoha Julgeolekunõukogu sekretärina.

Militaarotstarbega rahastuse tõhusamaks suunamiseks ning sõjatööstusvaldkonna paremaks haldamiseks loodi ka Presidendi Administratsiooni (PA) eraldi uus struktuurriüksus, mis vastutab riikliku poliitika kujundamise eest sõjatööstuskompleksi (STK) suhtes. Lisaks loodi PA juhtkonda eraldi sõjatööstusvaldkonda kureeriva presidendi abi ametikoht, mida asus täitma Putini usaldusalune Aleksei Djumin, kellel on siiski STK kõrval PAs ka teisi vastutusvaldkondi.

Lisaks sõjale kuluvate vahendite tagamise kasvavale keerukusele viitavad nimetatud muudatused ühtlasi sellele, kuivõrd prioriteetne on Vladimir Putini jaoks sõja endale sobivatel tingimustel lõpetamine. Peaaegu kindlasti on Putini taoline eesmärgipüstitus motiveeritud teadmisest, et kaotajaid Venemaal ei austata, ning ainuüksi mainekaalutlustel tuleb tal sõda lõpetada tulemusega, mida on võimalik võiduna serveerida. Seega on Kremli režiimi juht jätkuvalt motiveeritud leidma sõja jätkamiseks vajalikke ressursse, vaatamata algselt planeeritust oluliselt suurematele kuludele ning sõja üha kasvavale hinnale Venemaa jaoks – lisaks vahetutele rahaeraldistele ning kaotustele elavjõus on sõja hinnaks ka vähenenud rahaeraldised muudele valdkondadele ja nende tegemata investeeringute pikaajaline mõju.

Venemaa positsiooni muutus rahvusvahelistes riikide demokraatia ja korruptsiooni taset võrdlevates uuringutes

Vähenenud riiklike teenuste kõrval tuleb venemaalastel üha rohkem ka vahetult osaleda sõja rahaliste kulude katmises. 2025. aasta alguses käivitus maksureform, mille kohaselt kehtestati senisest kõrgemad maksumäärad nii eraisikute kui ettevõtete tuludele. Kuigi Kreml püüdis viieastmelise progressiivse tulumaksuskaala kehtestamist põhjendada sotsiaalse õigluse tagamise vajadusega, on selge, et seda raha vajatakse eelkõige ülemääraste sõjakulude katmiseks.

LEIBA JA TSIRKUST:

Venemaa tippladvik valmistab isiklikult ette Eurovisionile alternatiivi pakkuvat muusikakonkurssi Intervidenije

Eurovisionilt kõrvale jäetud Venemaa soovib vastukaaluks taaslustada rahvusvahelise muusikakonkurssi Intervidenije (Eestis tuntud ka kui Intervisiooni lauluvõistlus), mille detaile arutatakse suisa ministritasemel. Lauluvõistlust ettevalmistavatel koosolekutel osalevad näiteks välisminister Sergei Lavrov, Presidendi Administratsiooni juhi esimene asetäitja Sergei Kirijenko, asepeaminister Dmitri Tšernõšenko ja paljud teised võimuladvikust. Koosolekutel on arutatud ka võitja rahalist premeerimist ja arvatud, et summa peab olema piisavalt suur, et motiveeriks rahvuslikke ja rahvusvahelisi tähti ning arvestaks geopoliitiliste riskidega (sanktsioonid). Samuti on juhtkond pidanud vajalikuks eraldi välja töötada rahvusvahelise žürii hääletamise mehhanismi, mis vähendaks žürii ebaobjektiivsuse riski. Vene meedia andmetel on konkursile osalema kutsutud SRÜ, BRICSi ja Shanghai Koostööorganisatsiooni riigid, aga ka rida Ladina-Ameerika riike.

VENEMAA SÕJAMAJANDUS ON SAAVUTANUD OMA LAE

Majanduse senine hoog on raugemas, sest 2025. aastal Venemaa „sõjamajanduse buum“ tõenäoliselt lõpeb ja halbade üllatuste oht – näiteks eelarvetulude laekumise osas – kasvab oluliselt.

Lühikeses perspektiivis on režiimi püsijäämist ohustav majanduskriis ilma väliste šokkideta siiski vähetõenäoline, kuna autoritaarne režiim suudab repressioonide abil rahastada sõjamasinat muude elualade arvelt.

2022. aasta lõpus sõjarööbastele suunatud Venemaa majandus jätkab neid mööda sihi-kindlat liikumist endiselt teadmata lõppjaama suunas. Sõjaliste kulude maht riigieelarves lööb aasta-aastalt rekordeid. 2025. aastaks on koos siseturvalisuse kuludega ette nähtud juba ligi 18 triljonit rubla ehk 40% föderaalearve kogumahust.

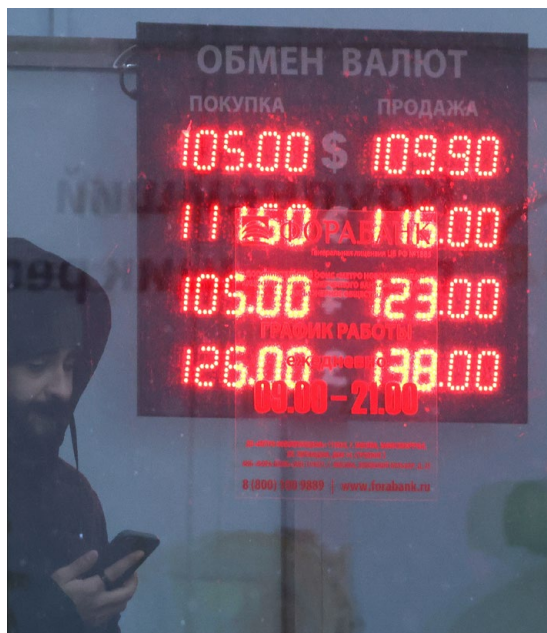
Enne sõda seisnud tootmisvõimsused on eelarveraha toel tööle pandud, kuid sellega on madalal rippunud viljad ka nopitud.

Samal ajal on selgeid märke, et riigieelarvest pärit rahavoogude toel hüppeliselt kasvanud sõjatööstuse toodangu maht on saavutanud oma lae. Isegi ametlik statistika möönab, et töötleva tööstuse toodangu maht rahalises arvestuses on juba alates 2023. aasta septembrist püsinud samal tasemel, kõikudes kuust kuusse mõne protsendi võrra mõlemas suunas. Arvestades ka 10% suurusjärgus inflatsiooni, on toodangu kogus sel perioodil olnud sama või isegi pisut vähenenud. Tõenäoliselt tähendab see, et enne sõda alakoormatuna toiminud või seisnud tootmisvõimsused on eelarveraha toel suudetud tööle panna, aga sellega on madalal rippunud viljad ka nopitud. Edasiseks tootmismahu kasvuks on vaja uusi tootmisvõimsusi, aga nende loomine makromajandust mõjutavas mastaabis on mitu suurusjärku keerulisem ning aeganõudvam ülesanne. Märkimisväärselt on suudetud uusi tootmisvõimsusi luua ainult üksikutes eriti prioriteetsetes kitsastes valdkondades, nagu droonitootmine.

Riigieelarve tulude laekumine on olnud 2024. aastal väga hea. Kui sisemaiste maksude laekumise kõrge tase oli riigieelarvest pärit sõjatellimuse rahamassi tarbimisse pööritamise taustal prognoositav, siis nafta-gaasitulude laekumise rohkem kui 1,5-kordne kasv võrreldes aasta varasemaga oli teataval määral üllatuseks ka Venemaa valitsusele endale, rääkimata välistest arvajatest. Nafta maailmaturu hind püsis OPEC+-i kokkulepete taustal üsna kõrge ning Venemaa suutis varilaevastiku ja ostjate-vahendajate kaasabil eirata Lääne kehtestatud hinnalage. URALS nafta hind küündis kohati 80 dollarini barreli eest, ehk kolmandiku võrra üle hinnalae ja üle ka Vene valitsuse enda ootuse.

KESKPANGA VÕIMATU ÜLESANNE

Venemaa keskpang on leidnud ennast kadestamist mittevääriavas olukorras. Inflatsiooni määr ületab keskpanga sihtväärtust rohkem kui kaks korda, ajuti ka kuni kolm korda. Sellega võitlemiseks on keskpang jätkanud kiiret baasintressi tõstmist, mis on jõudnud juba 21% tasemele ning lõppu pole tõusutsükklil veel näha. Baasintressi tõus on märkimisväärselt halvendanud väljavaateid sõjalise tellimusega mitteseotud majandusharudes, kuid ei ole praktiliselt mõjutanud sõjatööstust, mis saab laenata soodustingimustel. Seega on keskpang pandud võimatu ülesande ette: hoida inflatsiooni kontrolli all, kuid sealjuures ilma võimalusteta mõjutada selle peamist allikat.

Novembris 2024 püstitas rubla kukkumine uue rekordi

Allikas: Maxim Shipenkov/EPA

Vene tarbijate optimism jätkas – sõda täielikult ignoreerides – aasta alguses kasvu ning saavutas maksimumi kevadel, hiljem algas meeleolus kerge jahtumine. Kulutuste tase püsib endiselt kõrgel, samuti on Vene tarbijad kogunud endale märkimisväärsed hoiused, mis võimaldavad kulutamist mõnda aega jätkata ka halvemate aegade saabudes.

Mitu aastat kestnud kinnisvaraarenduse buum Vene suurlinnades saab tõenäoliselt lõpu.

Huvitavad arengud toimuvad kinnisvarasektoris. 2024. aasta juulist lõpetas Venemaa valitsus enamiku programmide, mis võimaldasid soodusintressiga kodulaenu uute elamispindade ostuks, mis tähendab, et valdavalt tuleb koduostjal nüüd arvestada hüpoteeklaenu intressiga, mis ulatub üle 20 protsendi aastas. Eluasemeturg reageeris sellele tehingute arvu järsu vähenemisega, kuid kuna teatud aja jooksul vormistatakse veel vanadel tingimustel kokkulepitud tehinguid, võtab muutuse lõpliku mõju avaldumine aega. Tõenäoliselt on mitu aastat kestnud kinnisvaraarenduse buumil Vene suurlinnades sellega lõpp ning ühele viimaste aastate majanduskasvu ja tarbijakindluse olulisele tugisambale võib kriipsu peale tõmmata. Samas vabaneb sellega ehitussektorist hulk tööjõudu, keda võib piltlikult väljendudes saata segumasina juurest „hakklihamasinasse“ ehk Ukraina rindele.

SANKTSIOONID ON MÕJUNUD

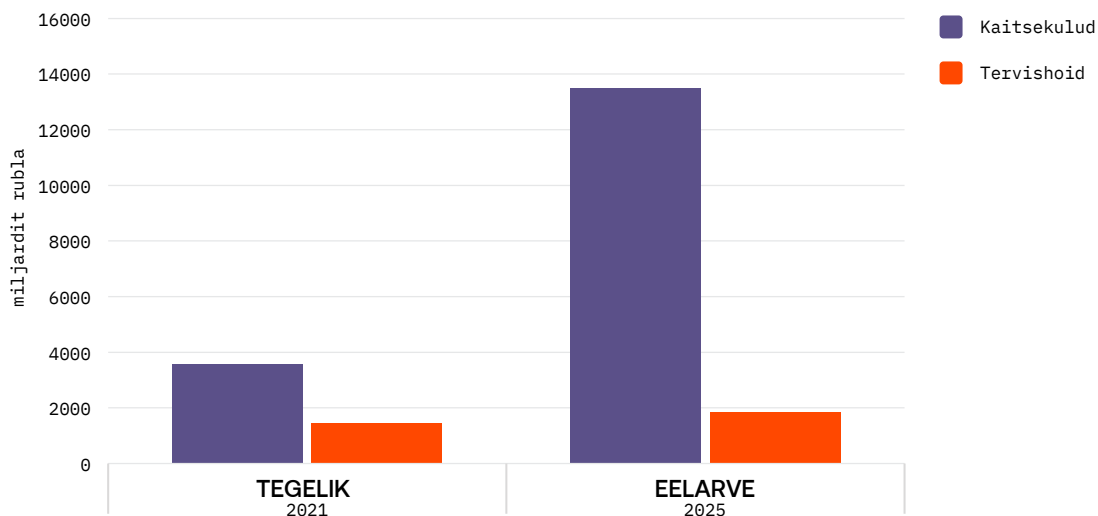
Kuigi nafta hinnalae mõju suutis Venemaa vähendada, oli teiste sanktsioonide mõju Vene majandusele siiski märkimisväärne. Kolmandad riigid (sh Hiina) hakkasid teisest USA sanktsioonide hirmus oluliselt piirama Venemaaga seotud makseid, mis raskendas järsult Venemaa väliskaubandust ning tõstis sellega seotud tehingukulusid.

Moskva börsi sanktsioneerimise tõttu ei saa seal enam Lääne vääringutega kaubelda ja nende tegelikku turuväärtust välja selgitada, mis võimaldab Venemaa pankadel klientide arvelt valuutakurssidega manipuleerida. See muudab nii ekspordi- kui imporditehingud Lääne valuutas Vene ettevõtete jaoks oluliselt kallimaks.

Venemaa „sõjamajanduse buum“ tõenäoliselt lõpeb 2025. aastal ning negatiivsete üllatuste oht, näiteks eelarvetulude laekumise osas, kasvab oluliselt. Teisest küljest on Venemaa majanduses siiski märkimisväärne inerts ning ilma väliste šokkideta on olukorra järsku halvenemist raske prognoosida, kuigi trend on selgelt allapoole pöördunud. Olukorda muutev negatiivne šokk võib eeskätt tulla Hiina majanduse oodatust (veel) kehvemast käekäigust ning OPEC+-i seniste nafta tootmispiirangute kadumisest, mis vähendaks järsult nafta hinda ja sellega ka nafta-gaasitulusid riigieelarves.

Operatsioonide asemel erioperatsioon

Kui enne täiemahulise sõja algust Ukrainas kulutas Venemaa riigikaitsele 2,4 korda rohkem kui tervishoiule, siis 2025. aasta eelarves planeeritakse sõjakulutusteks suisa 7,3 korda rohkem kui tervishoiule.

VENEMAA SEISAB SILMITSI ISLAMIÄÄRMUSLUSEGA

Venemaa fookuses on sõda Ukrainas, mistõttu on piiratud julgeolekuametkondade võimekus ennetada islamiäärmuslust ja hoida ära terrorirünnakuid.

Islamiterroristid näevad selles võimalust korraldada ulatuslikku meediakajastust saavaid terrorirünnakuid.

Terrorioht Venemaal püsib nii Põhja-Kaukaasia islamiseerumise kui ka Kesk-Aasiast pärit radikaliseerunud immigrantide tõttu.

Islamiradikaalide sihtmärgiks Venemaal on eelkõige Põhja-Kaukaasia ja suurlinnad, kus nn Islamiriik (IS) on nii kohalike islamiradikaalide seast kui ka Kesk-Aasiast Venemaale tööle tulnute kogukondadest värvates suutnud korraldada mitu rünnakut.

2024. aasta märtsis korraldasid ISi terroristid Moskva oblastis Krasnogorskis terroriakti, milles hukkus 145 inimest. Võimud vahistasid rünnaku järel neli Tadžikistanist pärit meest. Rünnaku eest võttis vastutuse ISi Afganistani haru ehk Khorasani provints (ISKP).

Moskva Crocus City Halli kontserdimajas toimus 22. märtsil 2024 Venemaa viimase 20 aasta rängim terrorirünnak

Allikas: Yulia Morozova/Reuters

2024. aasta juunis toimus Dagestanis Mahhatškalas ja Derbentis seeria terrorirünnakuid, mis võimude teatel olid seotud islamiäärmuslastega. Ründajad olid pärit Dagestanist, kaks neist Sergokala rajooni juhi pojad ja üks tema onupoeg. Rünnaku järel avaldas ISKPga seotud meediakanal al-Azaim toetust „Kaukaasia vendadele“.

Korruptsioon ja islamiusuliste väärkohtlemine on toonud kaasa vangide radikaliseerumise ja terrorirünnakud vanglates.

Korruptsioon ja islamiusuliste väärkohtlemine on toonud kaasa vangide radikaliseerumise ja terrorirünnakud vanglates. Juunis ja augustis 2024 rünnati Venemaal Rostovi ja Volgogradi vanglates valvureid. ISist inspireeritud vangid korraldasid rünnaku Volgogradi Surovikino IK-19 koloonias märtsis Moskva lähistel terroriakti toime pannud ISi võitlejate toetuseks ja kättemaksuks vanglates leviva moslemitevastase vägivalla eest. Tadžikistanist pärit ründajad ei olnud süüdi mõistetud terrorismikuriteos, vaid tavakuritegudes, nad kohtusid ja radikaliseerusid vanglas ning kavandasid koos terroriakti.

Kuvatõmmis Surovikino koloonias valvureid rünnanud nn Islamiriigi nimel tegutsenud võitlejate Telegrami kanali kaudu levitatud videost

Allikas: Telegram

VENEMAA AMETKONNAD HINDAVAD ISLAMISEERUMIST RIIGIS JULGEOLEKUOHUNA

Venemaa Julgeolekunõukogu (JN) väljasõiduistungil Põhja-Kaukaasia föderaal-ringkonda 2024. aasta augusti lõpus väljendas JNi sekretär Sergei Šoigu muret seoses katsetega asendada ilmalikud seadused islami õigusnormidega (šariaat), traditsioonilise islami asemele astuva islamiäärmuslusega ja uute salafistlike³ rühmituste loomisega.

Võimude hinnangul toimub Karatšai-Tšerkessias ja Kabardi-Balkaarias islamiseerumine välismaal õpetust saanute toel, Dagestanis aga kohalike vaimulike mõjul. Olukorda peavad Venemaa ametkonnad ohtlikuks eelkõige Dagestanis, kus levivad islamiäärmuslikud vaated ja süveneb sotsiaalmajanduslik kriis, mis võib viia ulatuslike rahutusteni ja separatistlike meeleolude süvenemiseni.

Võimud on terrorismi tõkestamiseks suurendanud kontrolli inforuumi üle ning aina jõulisemalt tehakse ideoloogilist propagandat, rõhudes patriotismile, rahvuslikule ühtsusele ja traditsioonilistele väärtustele. Kohalike vaimulike mõju vähendamiseks soovitakse nende poolehoidjad riigiaparaadist eemale tõrjuda ja olemasolevad islami-organisatsioonid suurema kontrolli alla võtta.

3 Salafism – sunniitluse konservatiivne vool, mis seab eesmärgiks tagasipöördumise algislami juurde.

Ühispalvus Moskvas

Allikas: Maxim Zmeyev/Reuters

Venemaa võitlus terrorismiga on reageeriv: eelkõige keskendutakse karistava keskkonna loomisele, et heidutada potentsiaalseid ründajaid ja nii rünnakuid ära hoida.

Kuigi Venemaa julgeolekuametkonnad püüavad islamiseerumist tõhusamalt kontrollida ja terrorismiakte ära hoida, on nende fookus jätkuvalt Ukrainal ja Putini režiimi siseopositsioonil. Selles kontekstis tekkis ISKP-l võimalus korraldada Venemaal laia kõlapinda tekitav terrorirünnak. Islamiterroristid otsivad endiselt Venemaal võimalusi liikmeskonda kasvatada ning suuremahulisi rünnakuid korraldada. Venemaa ametkondade meetmed islamiäärmusluse ohu vähendamiseks, korruptsiooni ohjeldamiseks ja sotsiaalmajandusliku olukorra parandamiseks on puudulikud, julgeolekuametkondade võimekus terrorirünnakuid ära hoida on piiratud. Võimudepoolne kontroll ja represseerimine pigem süvendab radikaliseerumist, eelkõige noorte seas.

3. PEATÜKK:

VENEMAA VÄLISPOLIITIKA

37

VENEMAA MÜÜT KOKKULEPETEST UKRAINAGA

Venemaa juhtkond ja Vladimir Putin isiklikult levitavad rahvusvahelisel areenil küüniliselt väidet, et sõda Ukrainas oleks võinud läbi saada juba 2022. aastal.

Venemaa kasutab nii avalikus kui ka kulissidetaguses suhtluses asjaolu, et rahvusvaheline üldsus kas ei tea või ei mäleta, mis seisus läbirääkimised toona katkesid.

Väära arusaama levitamisega püüab agressorriik vähendada oma kuritegude kaalu ning veeretada süü kallaletungi ohvrile Ukrainale ja Läänele. On tõsi, et läbirääkimised Ukraina ja Venemaa vahel kestsid 2022. aasta aprillini. Kuid Venemaa levitav ettekujutus, et oldi lähedal lahendusele, on tõest kaugel.

Loomulikult oli Ukraina huvides 2022. aasta kevadel peatada Venemaa kallaletung niipea kui võimalik. Ent kui läbirääkimiste käigus ilmnes Venemaa soov saavutada kokkulepete kaudu see, mida ei suudetud sõjalise jõuga, muutus läbirääkimiste pidamine mõttetuks. Läbirääkimistel küll testiti vastastikku valmisolekut järeleandmisteks, kuid valmidust ja Ukraina puhul ka võimalust kokkuleppele minna ei olnud. Ukrainale paljastus läbirääkimiste käigus Venemaa jõhker ambitsioon Ukraina suveräänsus tühistada.

Välisluureameti andmetel olid Ukraina ja Venemaa läbirääkimistel põhimõttelistes teemades – nagu Ukraina alade ebaseaduslik okupeerimine Venemaa poolt ja Ukraina julgeoleku tagamine – teineteisest tegelikult väga kaugel ega saanud jõuda selgele kokkuleppele. Läbirääkijad võisid väljapoole demonstreerida head tahet, kuid vastuolud olid ületamatud.

Venemaa rõhutas pärast läbirääkimistevooru Istanbulis 2022. aasta märtsi lõpus, et Donbassi ja Krimmi küsimused on Venemaa seisukohalt lahendatud, korrates põhimõtteliselt üle oma esialgsed nõudmised, et nende nägemuses peaks kokkulepe hõlmama ka Krimmi kuuluvust Venemaale, Donbassi tunnustamist, Ukraina demilitariseerimist ja „denatsifitseerimist“, sanktsioone ja muid kahepoolseid küsimusi.

Ukraina jaoks oli läbirääkimistel keskne küsimus riigi julgeoleku tagamine tulevikus, et välistada Venemaa järgmised kallaletungid

Allikas: Sergei Kholodilin/AP

Venemaa nõudis ka oma vägede jäämist vallutatud territooriumile kuni kokkuleppes sätestatud tingimuste täitmiseni. Lisaks eeldas Venemaa Ukraina üksuste viimist nende alalistesse paiknemiskohtadesse.

Ukraina lükkas selle nõudmise tagasi, kuna ei saanud teha territoriaalseid järeleandmisi ilma rahva mandaadi ehk referendumita. Seda rõhutas Ukraina president ka avalikult. Uue elemendina esitas Ukraina avalikkusele kompromissivaimus ettepaneku, et Krimmi staatuse küsimuse võiks 15 aastaks n-ö külmutada. Ukraina oli läbirääkimiste algusest saadik tahtnud kokkuleppesse viidet nn Budapesti memorandumile (05.12.1994). Selles käsitatakse Ukrainat 1994. aasta piirides koos Krimmi ja Donbassiga. Venemaa pidas seetõttu viidet vastuvõetamatuks.

OLULINE ROLL GARANTRIIKIDEL

Venemaa taotles Ukraina relvajõudude suurusele ülempiiri.

Ukraina jaoks oli keskne küsimus riigi julgeoleku tagamine tulevikus, et välistada Venemaa järgmised kallaletungid. Ukraina seisukohast pidanuks kokkuleppes ühinevad garantiid tagama Ukraina julgeoleku rahvusvaheliselt tunnustatud piirides. Ukraina pakkus välja, et välisväed on lubatud Ukrainasse enesekaitseks või ohu korral riigi sõltumatusse, suveräänsusele ja neutraalsusele või mittesõjaliseks tegevuseks, näiteks õnnetuste likvideerimiseks. Ukraina soovis, et rünnaku korral oleks võimalik tema õhuruum sulgeda ning garantiid saaksid abistada kollektiivselt või individuaalselt, kui konsultatsioonid ei ole andnud tulemusi. Venemaa aga

nõudis tegutsemist üksnes garantriikide konsensuse korral, jättes endale vetoõiguse tegevuse üle Ukrainat ähvardava ohu korral. Venemaa taotles ka Ukraina relvajõudude suurusele ülempiiri kehtestamist: 85 000 sõjaväelast ja 15 000 rahvuskaartlast. Ukraina ei nõustunud sellise piiranguga, eriti enesekaitse vajaduse korral ning riigi julgeolekuohule vastates.

Ukraina julgeolekut tagama kavandatud kokkulepe vajanuks vähemalt esialgset läbirääkimist garantriikidega, sest Ukraina nägi nende rolli nii leppe jõustamisel kui ka täitmisel. Venemaa ettepanekud nullisid need püüdlused ning üritasid muuta garantriikide (v.a Venemaa) rolli üksnes formaalseks. Garantriikide sisulise kaasamiseni enne läbirääkimiste katkemist 2022. aasta aprillis ei jõutud.

Venemaa üritas kitsendada ka Ukraina tulevast staatust Euroopa Liidu (EL) liikmesriigina. Venemaa nägemuse järgi oleks Ukraina pidanud hoiduma isegi ELi liikmena mistahes ELi tegevusest, mida saab käsitada Venemaa-vastasena, nagu näiteks sanktsioonid.

Venemaa jaoks oli üks keskseid küsimusi ja eeltingimus kokkuleppe saavutamiseks sanktsioonide lõpetamine. Venemaa nõudis, et Ukraina taotleks suisa ÜRO tasandil Venemaa suhtes sanktsioonide lõpetamist. Samuti pidanuks sanktsioonidest loobuma kõik Ukraina julgeolekuleppe garantriigid.

VENEMAA NÕUDIS UKRAINAS VENE KEELT RIIGIKEELEKS

Lisaks esitas Venemaa ambitsioonikad nõudmised muuta Ukraina seadusi alates põhiseadusest viisil, mis kärbiks pöördumatult Ukraina suveräänsust. Näiteks nõudis Venemaa õiguslikku kinnitust, et vene keelele antaks riigikeelena ukraina keelega võrdne staatus ning Venemaale vastumeelsete organisatsioonide ja isikute poliitiline tegevus keelustataks. Ukraina õigusaktide nimekiri, mille muutmist Venemaa nõudis, oli mitu lehekülge pikk.

2025. aasta alguses on tärpanud lootus, et kolm aastat Ukrainat hävitanud sõda saab mingil kujul lõpu. Aga pole põhjust arvata, et Venemaa oma algsetest nõudmistest loobub. Venemaa kasutab nii avalikus kui ka kulissidetaguses suhtluses asjaolu, et rahvusvaheline üldsus kas ei tea või ei mäleta, mis seisus läbirääkimised 2022. aastal katkesid.

Nii luuakse müüti Ukraina ja Lääne süüst sõja jätkumises ning suurendatakse rahvusvahelist survet järeleandmisteks Ukraina ja Lääne poolt. Kui 2025. aastal jõutakse sisuliste läbirääkimisteni sõja lõpetamiseks, on kaalul kogu Ukraina tulevik, kuid ka teiste Euroopa rahvaste julgeolek ja kesksed julgeolekukorra põhimõtted.

VENEMAA OTSIB KANDEPINDA GLOBAALSES LÕUNAS

Ukraina-vastase sõja taustal valmistub Venemaa pikaajaliseks konfliktipotentsiaaliga vastasseisuks NATOga, mis keskpikas perspektiivis eeldab ka läänepiiri tugevdamist täiendavate üksustega.

Tõenäoliselt peab Putin konflikti lõpplahenduse võtmeks Euroopa jagamist mõjusfäärideks ehk senise julgeolekuarhitektuuri hävitamist.

Venemaa valeinfo narratiivide kandepind globaalse lõuna riikide seas laieneb. Sealjuures on Venemaale kasulik ka see, kui kolmandad riigid deklareerivad oma erapooletust sõjas.

Venemaa strateegiline eesmärk ja Putini isiklik soov on rahvusvaheline finantssüsteem ning vähemalt BRICSi riikide kaubavahetus USA dollarist võimalikult lahti haakida.

2025. aastal süveneb Venemaa vastandumine lääneriikidele. Ukraina-vastase sõja taustal valmistub Venemaa pikaajaliseks konfliktipotentsiaaliga vastasseisuks NATOga, mis keskpikas perspektiivis eeldab ka läänepiiri tugevdamist täiendavate üksustega. Sealjuures peab tõenäoliselt Putin konflikti lõpplahenduse võtmeks Jalta-stiilis kokkulepet (loe: mõjusfääride jagamist) Ukraina suveräänsuse ja Euroopa laiema julgeolekuarhitektuuri hävitamiseks. Tõenäoliselt toob Putin läbirääkimiste korral lisaks ultimatiivsetele nõudmistele Ukraina osas lauale tagasi 2021. aasta detsembris USA-le ja NATO-le esitatud laiemate julgeolekunõuete paketi, millega Venemaa püüab muuhulgas pisendada oma geopoliitilist läbikukkumist: Soome ja Rootsi liitumist NATOga. Venemaa 2021. aasta detsembri üks nõudmine oli viia NATO sõjaline paigutus tagasi 1997. aasta joonele.

Venemaale on kasulik ka see, kui kolmandad riigid deklareerivad oma erapooletust sõjas.

2024. aastal oli üheks Venemaa välispoliitilise pöörde teetähiseks niinimetatud globaalse lõuna suunal BRICSi eesistumine ja BRICSi riigipeade tippkohtumise korraldamine Kaasanis. BRICSi eesistumine ja selles raames toimunud arvukad üritused pakkusid Venemaale tänuväärse võimaluse oma propaganda levitamiseks ning vallutussõja õigustamiseks. Venemaa valeinfo narratiivide kandepind globaalse lõuna riikide seas laieneb. Sealjuures on Venemaale kasulik ka see,

kui kolmandad riigid deklareerivad oma erapooletust sõjas. Venemaa kasutab mõõduka eduga ära BRICSi ja globaalse lõuna riikide majanduslikke huve ja nende sõjaväsimust, et õõnestada nende toetust Ukrainale ja vähendada Zelenskõi rahuvalemi eduvõimalusi. Samal ajal laiendab Venemaa rahvusvahelist toetust või vähemasti nõustumist oma eeltingimustega läbirääkimisteks – Ukraina peab tunnistama neutraalsust ja loobuma Venemaa poolt okupeeritud aladest.

Venemaale on BRICSi laienemine strateegiliselt kasulik. See annab Venemaale muuhulgas võimaluse näidata, et mitmepolaarne maailmakord ja Lääne globaalse rolli vähenemine on püsiv trend. Kuigi uute riikide liitumine BRICSiga muudab organisatsioonisisest dünaamikat keerulisemaks, raskendades otsuste langetamiseks vajaliku konsensuse leidmist, avab laienemine Moskvale täiendavaid võimalusi kahepoolsete suhete tugevdamiseks ning seeläbi oma rahvusvahelise kandepinna suurendamiseks. Eelkõige saab Venemaa näidata, et ta ei ole rahvusvaheliselt isoleeritud.

Putin soovib rahvusvahelise finants-süsteemi ja BRICSi riikide kaubavahetuse USA dollarist lahti haakida.

Venemaa strateegiline eesmärk ja Putini isiklik soov on rahvusvaheline finantssüsteem ning vähemalt BRICSi riikide kaubavahetus USA dollarist võimalikult lahti haakida. Neid eesmärke propageerib Venemaa aktiivselt ka globaalse lõuna riikide hulgas. USA dollari osakaalu vähendamine on pikaajaline protsess ning otsustavad edusammud on käesoleva aasta jooksul vähetõenäolised. Liikmesriikide rahandussüsteemid on selleks liiga eripalgelised, vajalikud on majanduslikud kokkulepped liikmesriikide vahel ning uue maksesüsteemi kasutuselevõtt, mis asendaks SWIFTi. Samas on USA globaalse positsiooni nõrgendamine Venemaa ja Hiina ühishuvi ning seetõttu on globaalse lõuna riikide vahel dollaripõhise kaubavahetuse järkjärguline vähenemine järgnevatel aastatel tõenäoline.

VENEMAA POLIITIKA EESTI SUUNAL PÜSIB VAENULIK

Venemaa Ukraina-vastase täieulatusliku agressioonisõja neljandal aastal on Eesti ja Venemaa suhted ettearvatavalt madalseisus ning puudub perspektiiv, et need lähiaastatel paraneksid. Venemaa käsitleb Eestit vaenuliku riigina – muuhulgas seetõttu, et oleme alati toetanud ja toetame ka edaspidi demokraatlikku Ukrainat ning ukrainlaste läänesuunalist integratsiooni –, kelle vastu võib osutuda vajalikuks kasutada heidutavaid meetmeid.

Venemaa eesmärkides ja tegevuses Balti riikide suhtes ei ole otseselt uut lähenemist, kuid kasvanud on Venemaa ohutaju regiooni arengute suhtes.

Venemaa eesmärkides ja tegevuses Balti riikide suhtes ei ole otseselt uut lähenemist, kuid kasvanud on Venemaa ohutaju regiooni arengute suhtes. Venemaa näeb, et peale agressioonisõja algust ning sellest tingitud Rootsi ja Soome liitumist NATOga on tema strateegiline positsioon Läänemerel nõrgenenud ja pikaajalised riskid kasvanud. Läänemerel on Venemaa vaatest olulisteks potentsiaalseteks riskideks Kaliningradi ühenduste blokeerimine ja Soome lahe sulgemine laevaliiklusele, mis nõuavad nii ennetavat tegevust kui ka potentsiaalsete vastumeetmete väljatöötamist. Venemaale on majanduslikult väga oluline vältida igasuguseid mereliikluse piiranguid Läänemerel, sest Läänemere sadamate osakaal Venemaa toornafta ekspordis oli 2024. aastal 32% ja naftatoodete ekspordis 58%.

BRICSi eesistumine oli 2024. aastal üheks Venemaa välispoliitilise pöörde teetähiseks

Allikas: Alexei Danichev/IMAGO/SNA

Sealjuures ei ole Venemaa poliitiliste vastusammude „tööriistakast“ võrreldes 2022. aasta veebruari eelse ajaga kardinaalselt muutunud, sest läbivaks jooneks on jätkuvalt venekeelse elanikkonna mõjutamine enda huvides ning katsed ühiskonnas eraldumist ja lõhesid suurendada. Võimaliku heidutusvahendina on Venemaa Balti riikide vastases arsenalis püsivalt migratsioonirelva kasutamine piiridel, ent ka hirmutamine ja sabotaaž. Samas, efektiivseid vahendeid Eesti survestamiseks majandussuhete kaudu Venemaal enam järele jäänud ei ole.

Venemaa mõjutustegevuse tänini toimivad instrumendid Balti riikides on Venemaa juhtkonna ja eriteenistuste suuniseid täitva Vene Õigeusu Kiriku (VÕK) kohalikud harukirikud. Surve avaldamiseks Balti riikidele levitab Venemaa juba praegu ja nähtavas tulevikus ajaloovõltsinguid ning rahvusvahelisi laimukampaaniaid õigusklike tagakiusamisest ning püüab õigeusu ja traditsiooniliste väärtuste kaitsmise ettekäändel konsolideerida Vene propagandat levitavaid mõjuisikuid.

VALGEVENE JÄÄB VENESTAMISPOLIITIKA KOMBAINI ETTE

Lukašenka režiimi stagnatsioon ja sõltuvus Kremlist süvenevad.

Venemaa kasutab võimalust ja tugevdab venestamissurvet Valgevenes.

2024. aasta juulis täitus kolmkümmend aastat Valgevene demokraatliku arengutee katkestanud tähtpäevast – Aljaksandr Lukašenka võimuletulekust. Esimestel ja paraku viimasteks jäänud vabadel valimistel 1994. aastal lubas Lukašenka rahvale, et seitsmekümneaastaste juhtide aeg Valgevenes saab tema võimuletulekuga läbi. Paraku ei meenunud ise möödunud aastal üle kaheksanda elukümnendi läve astunud diktaatorile see ammine lubadus 2024. aasta aprillis, mil ta võttis endale lisaks vaba maailma tunnustuseta jäänud presidendiametile viimasest formaalselt kõrgema, Ülevalgevenelise Rahvakogu esimehe ametikoha. Seega istub diktaator nüüd kahel toolil korraga: riigipea ja viimasele vajadusel korraldusi jagava rahvakogu juhi toolil. Kui tervis alt veab, jätab ta endale tõenäoliselt kõrgema juhi ehk rahvakogu juhi ameti.

„Seitsmekümneaastaste juhtide ajastu saab läbi. Valgevene vajab uusi inimesi ja uut poliitikat.“

Endiselt võimu külge klammerduva diktaatori vanemat põlvkonda halvustav valimisloosung 1994. aastast

Allikas: VLA

2022. aastal Valgevene põhiseadusesse viidud muudatused võimaldavad Lukašenkal jääda võimule vähemalt 2035. aastani. Samas on Valgevene režiimi jaoks kõik võimal-püsimisega seonduv sarnaselt 2025. aasta presidendivalimistega vaid vormistamise ja Venemaaga kooskõlastamise küsimus. Diktaatorit tõsiselt hirmutanud viie aasta tagustele massimeeleavaldustele on režiim vastanud kruvide täiendava kinnikeeramise ja karistuste äärmise karmistamisega väiksemagi võimukriitilise mõtteavalduse eest, lootes, et hirmunud ja organiseerimata elanikkond lepib kolmekümne kaotatud aastaga.

Venemaa on Valgevene repressiivse režiimi tegeliku peremehena huvitatud selle püsimisest juba teada-tuntud Lukašenkaga selle eesotsas. Ukraina-vastase sõja jätkumise ning Läänega vastasseisu teravnemise tingimustes lepib Venemaa ka 2025. aastal kontrolliga nn liitriigi nõrgema osapoole välis-, majandus- ja julgeolekupoliitika üle ning jätab Lukašenkale väliselt suveräänse riigipea tunnustega oblastijuhina tegevusvabaduse riigi sees. Olukorras, mil Minsk on end Moskva liitlasena ise rahvusvaheliselt isoleerinud ning sõltub Venemaast üha rohkem, kavatseb Venemaa naaberriigi nõrkust ära kasutada ja kõrvaldada Valgevene iseolemise riismed, jättes sellele vaid formaalse omariikluse.

KREML TUGEVDAB VENESTAMISSURVET

Teame varasemast, et Venemaa juhtkonda ja seda nõustavaid Vene propagandiste on häirinud Valgevene režiimi ajuti ilmnunud ebajärjekindlus Venemaa mõju juurutamisel, eriti aastatel 2014–2019. Siis soosis Lukašenka Venemaa Presidendi Administratsiooniiga seotud propagandistide arvates valgevene natsionalistlik-emigrantlikku ajalookäsitlust ning püüdis valgevene pagulaste, Nõukogude Valgevene ja Poola ajaloonarratiividest otsida õigustusi Valgevene omariiklusele. Lisaks ahistas režiim Lukašenkat isiklikult kritiseerivaid Putini-meelseid aktiviste, tõrjudes mõne neist Venemaale, ja püüdis tõkestada Venemaa propagandasümbolite levitamist.

Valgevene režiimi hoiak muutus taas selgelt venemeelseks massimeeleavalduste mahasurumisega aastatel 2020–2021.

Valgevene venestamispoliitikat edendavate propagandistide hinnangul muutus režiimi hoiak taas selgelt venemeelseks massimeeleavalduste mahasurumisega aastatel 2020–2021. Lukašenkale sai selgeks, et ta saab loota ainult Moskva abile. Kremlile lojaalsuse demonstreerimiseks kehtestas režiim 2021. aasta juunis uue riigipüha – rahvusliku ühtsuse päeva 17. septembril –, millega tähistatakse ja kiidetakse Natsi-Saksamaa liitlasest NSV Liidu kallaletungi Poolale ning Nõukogude režiimi inimsusvastaseid kuritegusid, teiste seas ka valgevene rahva kallal. Vähem kui aasta hiljem lubas Valgevene Venemaal oma territooriumilt tungida kallale Ukrainale. Ühtlasi

on Valgevene pakkunud Venemaale vallutussõjas nii logistilist, materiaalist kui ka propagandatoetust, sealhulgas organiseerides Lääne-vastaseid migratsioonirünakuid.

Venemaa „täna“ väiksemat venda senisest tõsisema ideoloogilise venestamissurvega, mis viiakse paljuski ellu Lukašenka kätega. Näiteks tõrjutakse haridussüsteemist aina enam välja valgevene keelt ja taandatakse see pelgalt vene keele dialektiks. Samuti on Valgevene võimud asunud valgevene kultuuri ja identiteedi propageerimist taunima Venemaale vastanduva agressiivse natsionalismina ning riigis kasvab putin-jugendlike Vene äärmuslike noorteorganisatsioonide mõju. Lisaks survestab Venemaa Valgevene võime arendama kontakte annekteeritud Ukraina aladel tegutsevate Vene okupatsioonivõimudega.

Kiidukõnet 8. detsembril 2024 oma 25. aastapäeva tähistanud Venemaa-Valgevene liitriigile levitab ka Moskvast kureeritav Moskva Patriarhaadi kohalik Valgevene harukirik, mille juhtkonnas valitseb kartusega segatud vaenulikkus valgevene rahvuslike traditsioonide suhtes. Asjaolu, et 2023. aastal moodustatud Venemaa-Valgevene ajaloo ekspert-konsultatiivnõukogu Venemaa-poolseks kuraatoriks määrati Putini abi ja üks Venemaa tuntumaid ajaloovõltsijaid Vladimir Medinski, näitab, kui oluliseks peab Kreml ajupesu Valgevenes. Mais 2025 demonstreerib Venemaa oma võimu naaber rahva üle ka Teises maailmasõjas saavutatud võidu 80. aastapäeva ühise propagandistliku tähistamisega.

Lukašenka kardab Ukraina ja vaba Valgevene eest võitlevaid inimesi.

Stagneerunud ja hääbuva riiklusega Minski osastisvürst hoiab sarnaselt varasemaga ka käesoleval aastal ülal fooni püsivast Lääne-poolsest välisohust, ähvardab aeg-ajalt Läänt Kremli tuumamalakaga ning esitleb iseennast ja Moskvat Valgevene iseseisvuse ainsa garantiina. Tegelikult kardab Lukašenka ka päriselt, aga mitte niivõrd ohtu Läänest, vaid Ukraina ja vaba Valgevene eest võitlevaid Valgevene vabatahtlikke. Tegelik oht Valgevenele lähtub aga mõistagi Valgevene riiki oblastiks degradeerivast Venemaast ja selle kohalikest käsutäitjatest Minskis.

VE NE MÖTTEKOJAD EDENDAVAD LÄÄNES KREMLI HUVE

Vene mõttekojad toetavad Kremli välispoliitika väljatöötamisel ja aitavad ellu viia Lääne-vastast mõjutustegevust.

Teadlastelt eeldatakse Kremli kursi järgimist ja propageerimist; teisitimõtlejad kaotavad töö.

Kuna Venemaa ametlikud kontaktid Läänega on pärsitud, on kasvanud teadlaste roll varidiplomaatias – neid kasutatakse diskreetse suhtluskanalina Lääne diplomaatide ja mõttekodalastega.

Välispoliitikale keskenduvad ja väliselt Läänes tegutsevatega sarnaneda püüdvad mõttekojad loodi Venemaal 1990ndatel peamiselt Nõukogude riiklike uurimisinstituutide baasil. Kui demokraatlikes riikides tegutsevad mõttekojad selleks, et juhtida ühiskonna tähelepanu olulistele probleemidele ning anda poliitikakujundajatele sõltumatut ekspertnõu, siis Venemaal on uurimisinstituudid alati olnud riigiaparaadile allutatud. Ukraina-vastase agressiooni kontekstis on see trend süvenenud ja neist on saanud tööriist, mis täidab „ebasõbraliku“ Lääne suunal Kremli ja eriteenistuste suuniseid.

Venemaal ei eksisteeri Lääne mõistes iseseisvaid mõttekodasid, millel on intellektuaalne autonoomia ning välispoliitika küsimustes arvestatav kaal avaliku arvamuse või poliitiliste valikute kujundamisel. Kõikidel Venemaa sellelaadsetel kehanditel – nii riigi rahastusega teadusasutustel kui ka suurfirmade annetustest sõltuvatel eramõttekodadel – on päitsed peas ning teadlastelt eeldatakse kirjutistes, sõnavõttudes ja ka otsesuhtluses Lääne kolleegidega Kremli välispoliitilise kursi järgimist ja propageerimist. Üksikud „valesti“ mõtlejad, kes on julgenud ametlikku poliitikat kasvõi pehmelt kritiseerida, on avalikult hukka mõistetud ja oma töö kaotanud. Ülejäänud on kas Venemaalt lahkunud, üritanud olukorraga kohaneda (loe: leppinud suukorvistamisega) või võtnud omaks varasemast palju jäigema Kremli-meelse joone.

Eksperdid aitavad Putini välispoliitilisi samme Venemaa elanikele õigustada.

Kuigi otsest mõju võimuladviku strateegilise suuna kujundamisele Vene mõttekodadel ei ole, on neil otsustusprotsessis siiski märkimisväärne tugifunktsioon. Neil on põhjalikud taustateadmised oma huviorbiidis olevate riikide ja teemade kohta, mistõttu kaasatakse neid Venemaa välispoliitika ja varjatud mõjutustegevuse plaanide väljatöötamisse. Eksperdid aitavad otsustajatel genereerida uusi ideid ning Vene siseauditooriumile põhjendada (loe: õigustada) Putini välispoliitilisi samme.

Mõttekojad saavad enamiku tellimusi riigiasutustelt ette pikemaks perioodiks, näiteks loetelu klienti huvitavatest teemadest lähimaks poolaastaks, aastaks jne. Esineb ka lühikese etteteatamisega *ad hoc*-tellimusi ja ka seda, et mõttekoda pakub proaktiivselt ise oma toodangut. Teadusasutused peavad kliendi tähelepanu nimel konkureerima eriteenistuste ja teiste riigiasutuste sisendiga, mis on otsustusprotsessis sageli suurema kaaluga.

KREML SAADAB TAHTLIKULT VALESIGNAALE

Viimasel kolmel aastal on eelmainitule lisandunud kasvav varidiplomaatia roll. Kuna Venemaa ametlikud kontaktid „ebasõbralike“ riikide esindajatega on seiskunud, kasutavad Kreml ja eriteenistused valitud Vene eksperte diskreetseks suhtluseks Lääne diplomaatide ja mõjukate mõttekodalaistega. Vene mõttekodalaiste kaudu on Kreml teadlikult saatnud valesignaale lääneriikide otsustajatele, justkui oleks Putin valmis mingiteks järeleandmisteks Ukrainas või siis vastupidi – meelega on ähvardatud peatse tuumaeskalatsiooniga, kui Lääs Ukrainale liiga tugevat abi osutab. Tuumaretootrikaga loodab Venemaa väga tõenäoliselt tekitada Lääne ekspertide toel poliitikakujundajate seas eskalatsioonihirmu.

Samuti koguvad Kreml ja Vene eriteenistused mõttekodalaiste kaudu väärtuslikku infot Lääne poliitikakujundajate ja arvamusiidrite seas levivate meeleolude kohta, näiteks mis on nn punased jooned, kui suur on sõjaväsimus ja mis tingimustel ollakse valmis dialoogiks. Usalduslikus õhkkonnas Lääne partnerilt saadud hinnangud edastatakse pärast kohtumisi Presidendi Administratsiooni ja eriteenistustele, kus nende abil valmistatakse ette juba uusi aktiivmeetmeid.

Nii nagu teiste varjatud mõjutustegevuse instrumentidega, aitab nende efektiivsust pärssida teadlikkus sellest, kuidas Venemaa neid rakendab ja mis eesmärged soovib nende toel saavutada.

Kaaluda tasuks ka Vene uurimisinstituutide tegutsemisvabaduse piiramist Läänes. Kuidas erinevad Kremli või eriteenistuste jutupunkte näiliselt sõltumatute ekspertiidena Lääne kontaktidele esitavad Vene mõttekodalaist näiteks Vene riikliku meedia kõneisikutest? Mõlema märksõnadeks on Lääne sõnavabaduse kuritarvitamine ja desinformatsiooni levitamine. Riigimeedia puhul on lääneriigid Vene väljaannetest tulenevast julgeolekuohust õnneks paljuski juba aru saanud ja seda sanktsioonidega märkimisväärselt piiranud.

OLULISEMAD VENE MÕTTEKOJAD VÄLISPOLIITIKA TEEMADEL

Venemaa välis- ja julgeolekupoliitika otsustusprotsessis mängivad Putini kõrval määravat rolli eeskätt Presidendi Administratsioon (PA), Julgeolekunõukogu aparaat (JN) ja eriteenistused. Mõjukaimateks ehk Kremli ja eriteenistustega kõige aktiivsemalt koostööd tegevateks võib pidada järgmisi mõttekodasid ja võrgustikke.

NIMI	OLULISIMAD KOOSTÖÖPARTNERID	JUHTISIKUD
 Teaduste Akadeemia (TA) Maailmamajanduse ja Rahvusvaheliste Suhete Instituut (IMEMO)	PA, JN	Aleksandr Dönkin, Fjodor Voitlovski
 TA Euroopa Instituut	PA, MID, SVR	Aleksei Gromõko
 TA Ida-uuringute Instituut	PA, JN	Alikber Alikberov, Vitali Naumkin
 TA Hiina ja Kaasaegse Aasia Instituut	PA, MID, SVR	Kirill Babajev
 TA USA ja Kanada Instituut	PA, JN, MID	Sergei Kisliitsõn, Sergei Rogov
 MGIMO Rahvusvaheliste Uuringute Instituut	PA, JN, MID	Maksim Sutškov
 Moskva Kõrgem Majanduskool	PA, JN, MID	Sergei Karaganov, Timofei Bordatšev, Vassili Kašin, Sergei Avakjants, Dmitri Trenin
 Venemaa Strateegiliste Uuringute Instituut (RISI)	PA, SVR	Mihhail Fradkov
 SRÜ Riikide Instituut	PA, JN, FSB	Konstantin Zatulin
 Välis- ja Kaitsepolitika Nõukogu (SVOP)	PA, MID	Fjodor Lukjanov
 Venemaa Rahvusvaheliste Asjade Nõukogu	PA, MID	Igor Ivanov, Ivan Timofejev, Andrei Kortunov

MID - Venemaa välisministeerium
SVR - Venemaa välisluure

VENEMAA AMBITSIOONID LÕUNA-KAUKAASIAS JA MOLDOVAS

Pärast 2022. aastat on Venemaa traditsiooniline „aken Euroopasse“ sulgumas. Kontroll Lõuna-Kaukaasia üle annaks Venemaale ligipääsu sealsele strateegilisele taristule – raudteedele, maanteedele ja sadamatele.

Georgia allutamine oleks Venemaa jaoks omalaadne kaks-ühes-tehing: võtad Tbilisi, saad Jerevani pealekauba.

Moskva eesmärk on endiselt väärata või vähemalt pidurdada Moldova lõimumist Läänega. Peeaegu kindlalt tuleb Moldoval ka 2025. aastal toimuvate parlamendivalimiste kontekstis silmitsi seista Venemaa intensiivse mõjutustegevusega.

VENEMAA SOOVIB ÜHEL VÕI TEISEL VIISIL TAASTADA MOSKVA KONTROLLI SUUREMA OSA LÕUNA-KAUKAASIA ÜLE

Milleks Venemaale Lõuna-Kaukaasia? Selleks tuleb vaadata ajalukku ja kaardile. Rohkem kui 200 aasta vältel on oluline osa Venemaa suhtlusest ning kaubavahetusest välismaailmaga toimunud läbi „akna Euroopasse“. See on tähendanud üle Läänemere viivaid laevateid ning läbi Skandinaavia, Balti riikide, Valgevene ja Ukraina kulgevaid maismaahendusi. Pärast 2022. aasta veebruarikuud on see Skandinaaviast Ukrainani ulatuv strateegiline „aken Euroopasse“ – ja maailma – sulgumas.

Moskva arvates on tõenäoline, et konflikti korral võtab NATO Läänemere oma kontrolli alla.

Maismaatransiit läbi ülalmainitud riikide on kas sootuks lõppenud või kahanenud kordades. Läänemeri on ümbritsetud NATO riikidest ja Venemaa vaatest on tema ühendusteed välismaailmaga löögi all ka siin. Moskva hinnangul on nimelt tõenäoline, et konflikti korral võtab NATO Läänemere oma kontrolli alla ja kehtestab Venemaa suhtes *de facto* blokaadi. Seega on Venemaale vaja uut ja alternatiivset „akent maailma“ ning kõige sobilikum koht selle rajamiseks on Lõuna-Kaukaasias.

Kontroll Lõuna-Kaukaasia üle annaks Venemaale kõigepealt ligipääsu sealsele strateegilisele taristule – raudteedele, maanteedele ja sadamatele. See taristu ühendaks Venemaad maailmaturuga ning tagaks Moskvale ligipääsu tema jaoks geopoliitiliselt ja majanduslikult olulistele piirkondadele (Türgi ja Iraan, laiem Lähis-Ida, India ja Hiina turud).

Teiseks oleks tegemist vaieldamatu geopoliitilise võiduga, mis aitaks Venemaal järk-järgult murendada Lääne kehtestatud poliitilist isolatsiooni ja majandussanktsioone ning lõhkuda lääneriikide endi ühtsust ja murda Lääne poliitilist tahet vastasseisus Venemaaga.

Kolmandaks oleks see Venemaale oluline ka sõjalises plaanis, kui arvestada Vene Relvajõudude juba olemasolevaid sõjaväebaase Armeenias ja okupeeritud aladel Georgias või siis võimalust rajada Abhaasia ja/või Georgia rannikule uusi mereväe tugipunkte.

Georgia elanikud avaldasid 2024. aasta novembris Tbilisi tänavatel meelt, sest valitsus otsustas peatada kõnelused Euroopa Liiduga liitumiseks

Allikas: David Mdzinarishvili/EPA

Venemaa suhted Lõuna-Kaukaasia riikidega on seejuures erineva iseloomuga. Aserbaidžaanile ja Venemaa vahel on sõlmitud ametlik liitlассuhete leping, Bakuu ja Moskva vahel on praeguseks välja kujunenud lähedane, vastastikku kasulik koostöö. See hõlmab nii kaubandust, mõlemale poolele oluliste transiidikoridoride loomist, poliitilist koostööd kõige kõrgemal tasandil kui ka kahepoolset luurekoostööd. Aserbaidžaanile allutamise oma kontrollile pole Venemaale jõukohane ega ka vajalik, sest Aserbaidžaanile juhtkond teeb niigi Kremliga koostööd, loomulikult puhtalt omaenese eesmärgi silmas pidades.

KORIDOR LÄBI ARMEENIA

Üks sellistest Aserbaidžaanile eesmärkidest on luua transiidikoridor läbi Armeenia lõunaosa. See annaks Aserbaidžaanile maismaaühenduse seni emamaast geograafiliselt eraldatud enklavi Nahhitševani Autonoomse Vabariigiga ning läbi selle ka Türgiga. Nii tekiks otsetee Türgist ja Musta mere rannikusadamatest Aserbaidžaanile ning Kaspia mereni. Sellisest ida-läänesuunalisest strateegilisest transpordikoridorist oleks väga huvitatud ka Venemaa.

Armeenia on seni keeldunud igasugustest ettepanekutest sellise transiidikoridori loomiseks läbi oma territooriumi sellisel viisil, nagu seda on nõudnud Venemaa ja Aserbaidžaan – sisuliselt eksterritoriaalse koridorina, mida kontrollivad Venemaa julgeolekuteenistuse FSB üksused. Lisaks on Venemaa vaatest probleem ka Armeenia poliitiline kurss. Riigi majandusest ja elutähtsatest ettevõtetest suur osa on küll endiselt Vene kapitali kontrolli all, kuid Armeenia valitsus on võtnud varjamatult kursi lõimumisele Läänega ja elanikkonna meelsus on pöördunud venevastaseks. See on 2020. aastal peetud teise Mägi-Karabahhi sõja ning selle järel toimunud Armeenia-Aserbaidžaanis sõjaliste kokkupõrgete tagajärg. Nende kokkupõrgete puhul on Venemaa toetanud Aserbaidžaanit, mitte Armeeniat.

Lisaks on Venemaa sisuline eesmärk vähemalt viimase nelja aasta jooksul olnud Armeenia peaministri Nikol Pašinjani valitsuse kukutamine. Seni on see ebaõnnestunud. Veel üks Aserbaidžaanis edukas sõjaline operatsioon Armeenia vastu võib aga kaasa aidata sellele, millega Vene mõjutustegevus pole seni hakkama saanud: režiimivahetus Jerevanis ja Armeenia välispoliitika allutamine taas Moskva kontrollile.

Siinkohal tulebki mängu Georgia kui võti Lõuna-Kaukaasia kontrollimiseks. Georgia sisuline allutamine Moskva kontrollile annaks Venemaale kõigepealt ligipääsu Georgia sadamatele Musta mere rannikul, transpordivõrgustikule ja majanduslikule potentsiaalile (mida saab kasutada näiteks Lääne sanktsioonide vältimiseks). Ühtlasi tähendaks see aga ka Armeenia poliitilise ja geograafilise isolatsiooni sattumist: geograafilisse, sest Armeenia ainuke ühendustee läänemaailmaga kulgeb läbi Georgia, ja poliitilisse, sest sellises olukorras toetaksid nii Aserbaidžaan kui Georgia Venemaad tema püüdlustes korraldada Armeenias režiimivahetus. Selline olukord tõstaks juba iseenesest oluliselt sisepoliitilist survet Pašinjani valitsusele kas lahkuda võimult või naasta täielikult Moskva diktaadi alla.

Georgia allutamine oleks Venemaa jaoks seega omalaadne kaks-ühes-tehing: võtad Tbilisi, saad Jerevani pealekauba. Ja Bakuu aktiivsel kaasabil avanebki Moskvale uus aken maailma.

LAHING MOLDOVA PÄRAST

Moldovast sai eelmisel aastal Venemaa massiivse mõjutuskampaania sihtmärk, nagu oma eelmises avalikus ohuhinnangus ennustasime. Kampaanial oli kolm eesmärki:

- 1) nurjata 2024. aasta oktoobris toimunud referendum, millel küsiti Moldova kodanikelt nõusolekut sätestada riigi põhiseaduses eesmärk liituda Euroopa Liiduga (EL). Referendumi nurjamiseks oleks Moskva hinnangul piisanud ka sellest, kui osalusmäär oleks jäänud alla 50 protsendi. See oleks võimaldanud edasises mõjutuskampaanias väita, et tegelikult ei toeta Moldova rahvas ELiga ühinemist,
- 2) vähendada võimalikult palju ametisoleva riigipea Maia Sandu hääletesaaki presidendivalimistel, mis toimusid Moldovas samal ajal ELi referendumiga ja kus Sandu kandideeris uueks ametiajaks;
- 3) valmistada ette pinnast 2025. aasta suvel-sügisel toimuvateks Moldova parlamendivalimisteks. Selleks taheti tutvustada ja reklaamida erinevaid Venemaa huve teenivaid kandidaate-poliitikuid, testida erinevaid propagandanarratiive ning mõjutuskampaania taktikaid ja meetodeid.

Paraku oli Vene mõjutuskampaania nimetatud eesmärkide täitmisel mitmelgi moel edukas. Referendum suudeti peaaegu läbi kukutada, jah-hääle ülekaal osutus ülinapiks. Maia Sandu võitis presidendivalimised teises voorus küll kindla enamusega, kuid Venemaa peamine kandidaat Alexandr Stoianoglo kogus väga arvestatava hääletesaagi. See oli oluline saavutus, arvestades seda, et veel pool aastat enne valimisi oli Stoianoglo poliitikuna sisuliselt eikeegi.

See mõjutuskampaania oli tõenäoliselt üks massiivsemaid, mida Venemaa on teise riigi valimistesse sekkumiseks korraldanud.

Vene mõjutuskampaania keskne täideviija oli Moldova tagaotsitav oligarh ja kurjategija Ilan Șor, kes eelmisel aastal kolis elama Moskvasse ning võttis ka Venemaa kodakondsuse. Mõjutuskampaania ise oli aga tõenäoliselt üks kõige massiivsemaid, keerukamaid ja mitmekihilisemaid operatsioone, mida Venemaa on suveräänse riigi valimistesse sekkumiseks korraldanud. Sellesse kampaaniasse olid kaasatud tuhanded inimesed, tööriistadena kasutati nii sotsiaalmeediat (Telegram, TikTok) kui ka lendlehti ja klassikalist televisiooni. Valijatele jaotati massiivselt sularaha, arvamusiidreid ähvardati ja hirmutati. Moldova võimud on selle mõjutuskampaania üksikasju põhjalikult kirjeldanud ja analüüsinud ka mahukates avalikes raportites.

On peaaegu kindel, et sarnase mõjutuskampaaniaga tuleb Moldoval silmitsi seista ka 2025. aastal, parlamendivalimiste eel ja ajal. Moldova on parlamentaarne riik ning valitsuse koosseisu ja täitevvõimu tegevuse määrab parlamendivalimiste tulemus. Venemaa üks olulistest eesmärkidest ka sellel aastal on väärata või vähemalt pidurdada Moldova lõimumist Läänega. Selle eesmärgi saavutamise nimel teeb Moskva tõenäoliselt kõik endast sõltuva, et Moldova parlamendivalimistel võidaksid Venemaa poolt kontrollitud poliitilised jõud.

Moldova tagaotsitav oligarh ja kurjategija Ilan Șor aitab Kremlil Moldova kurssi pöörata

Allikas: Alexei Maishev/IMAGO/SNA

VENEMAA OTSIB PARTNEREID PÄRSIA LAHE RIIKIDE SEAST

Suhete arendamisel Pärsia lahe riikidega keskendub Venemaa ennekõike regiooni jõukeskustele Saudi Araabiale (SA) ja Araabia Ühendemiraatidele (AÜE), et leevendada sanktsioonidest tulenevat majanduslikku ja diplomaatilist isolatsiooni ning levitada Vene narratiive Ukraina sõja kohta.

Olulisim koostöö Venemaa ja SA vahel toimub OPEC+-i formaadis, suhted teistes valdkondades on SA ja USA tugeva liitlассuhte tõttu aga marginaalsed ning väga tõenäoliselt vähemalt keskpikas perspektiivis selliseks ka jäävad.

AÜE soodsad võimalused äritegevuseks, aga ka sanktsioonidest möödahiilimiseks on just Emiraatidesse koondanud enamiku Venemaa majandustegevusest, kuid küllaltki tihe suhtlus Venemaa ja AÜE vahel toimub ka poliitilisel, sõjalisel ja luuretasandil.

Venemaa eesmärk suhete arendamisel Pärsia lahe riikidega on olnud ennekõike leevendada lääneriikidest majanduslikku ja diplomaatilisse isolatsiooni jäämist ning levitada Vene narratiive Ukraina sõja kohta. Seejuures on Venemaa jõupingutused Laheriikides suunatud ennekõike piirkondlikele jõukeskustele, nagu Saudi Araabia (SA) ja Araabia Ühendemiraadid (AÜE).

2023. aasta lõpus päädisid need Putini külaskäiguga nimetatud riikidesse. Peaaegu kindlasti oli SA ja AÜE külastamise eesmärk lisaks kahepoolsete lepingute sõlmimisele demonstreerida, et Venemaa ei ole isoleeritud. Oma püüdlustes ajada iseseisvat välispoliitikat, mitmekesistada majandussuhteid ja demonstreerida neutraalsust Ukraina sõja osas on Laheriigid Venemaale küllaltki avatud, samas varieerub see riigiti.

IHALDUSVÄÄRNE SAUDI ARAABIA

Venemaa naftasektor on põhiline tuluallikas riigieelarves, mida kurnab sõda Ukraina vastu, mistõttu on Venemaa jaoks oluline kujundada hindu energiaturul. Selleks teeb

Venemaa president Vladimir Putin ja AÜE president šaik Mohamed bin Zayed Al Nahyan

Allikas: Sergei Savostyanov/EPA

ta koostööd Laheriikide ning eriti suurima naftaeksportija SAGA OPEC+-i formaadis. SA jaoks on samuti oluline energiaturu enda huvides mõjutamine, et viia ellu ressursimahukaid reforme ja projekte „Saudi Vision 2030“ raames, mis pikemas perspektiivis peaksid vähendama SA sõltuvust naftatuludest. Seetõttu on Venemaa ja SA korduvalt kokku leppinud nafta tootmise vähendamises, seda kokkulepet on Venemaa aga oma huve silmas pidades mitu korda rikkunud. Venemaa selline kahepalgelisus on suhetes SAGA tekitanud tõsisemaid hõõrdumisi.

Suhete arendamine SA kui regionaalse suurjõuga on Venemaa jaoks prioriteet, kuigi koostöö väljaspool OPEC+-i on jätkuvalt marginaalne.

Suhete arendamine SA kui regionaalse suurjõuga on Venemaa jaoks prioriteet, kuigi koostöö väljaspool OPEC+-i on jätkuvalt marginaalne. Vene-SA kahepoolsed kaubandussuhted on kesised, seisnedes peamiselt Venemaa väetiste ja põllumajandustoodete ekspordis SASse, vastastikuste investeeringute maht on väike. Üks olulisi põhjusi on SA tugev liitlассuhte USAGA, mistõttu järgib SA USA sanktsioonipoliitikat mõnevõrra hoolikamalt kui teised Laheriigid. See on raskendanud näiteks Venemaa aatomienergia ettevõtte Rosatom osalemist vähempakkumisel, mille võitja osaleks SA esimese tuumaelektrijaama ehitusel. Seda probleemi on Vene pool SAGA suheldes tõstatanud korduvalt, kuni kõrgeima tasemeni välja. USA surve on nähtav tõenäoliselt ka SA ja BRICS-i juures, kus SA ebalev seisukoht liikmeks astumisel on põhjustanud Vene poolel frustratsiooni.

SA olulisust Venemaa jaoks ilmestab viimase otsus SA vastuseisu tõttu loobuda kavatsusest varustada Jeemeni huuthi mässulisi relvadega, mis oleksid tõhustanud huuthide rünnakuid Lääne aluste vastu Punasel merel, kuid olnuks SA silmis ohuks ka SA julgeolekule. Plaan huuthisid relvastada oli väga tõenäoliselt Venemaa vastus lääneriikide kaalutlustele varustada Ukrainat pikamaa-täppisrelvadega. Samas peab Venemaa Laheriikide, sh SA seisukohti olulisteks ainult siis, kui see teenib tema enda strateegilisi huve. Balansseerimine vastanduvate poolte vahel ei tekita Venemaa vastu aga erilist usaldust ja pärsib tugeva liitlассuhte arenemist Venemaa ja mõne Laheriigi vahel.

Kuigi poliitilisel ja muudel tasanditel suheldakse regulaarselt ja konstruktiivselt, on SA vastanud Venemaa aktiivsetele püüetele koostööd edendada sageli vaoshoitult, võttes väga tõenäoliselt arvesse Venemaa vastu kehtestatud sanktsioone ning viimase piiratud majanduslikku jm võimekust, aga ka SA suhteid lääneriikidega, eriti USAGA. Vähemalt keskpikas perspektiivis see väga tõenäoliselt ei muutu. Samal ajal tasub silmas pida SA ambitsioone saada maailma kaubanduse sõlmpunktiks, nagu seda on AÜE, mis aga kätkeb endas suuremat avatust ka sellistele riikidele nagu Venemaa.

EMIRAADID ON PARTNERLUSELE AVATUD

AÜE on koostööle Venemaaga SAst märksa avatum. Enamik Venemaa majandustegevusest Laheriikides ongi koondunud just AÜEsse, kuna sealne keskkond pakub teiste Laheriikidega võrreldes märkimisväärselt rohkem vabadust äritegevuseks, kuid ka soodsamaid võimalusi sanktsioonidest möödahiilimiseks, kuna AÜE pole USA survele sedavõrd vastuvõtlik kui SA. Selle tulemusel on AÜEs registreeritud praeguseks tuhandeid Vene ettevõtteid, nende hulgas hulk variettevõtteid, kes tegelevad sanktsioneeritud kaupade eksportimise ja edasi eksportimisega Venemaale. Samuti asub AÜEs suurem osa Venemaa toornafta eksportivast varilaevastikust. Sinna on kolinud ka hulk jõukamaid venelasi ja Vene ärimehi ning mitu oligarhi, näiteks Roman Abramovitš. Turismisihtkohana on AÜE Vene kodanike seas samuti jätkuvalt populaarne. AÜE kui sõlmpunkti olulisus Venemaa jaoks on olnud sedavõrd suur, et Venemaa on kaalunud mõne sealse lennujaama ostmist.

Erinevalt SAst teeb AÜE juba Venemaaga koostööd tuumaenergia valdkonnas. Nimelt varustab Rosatom tuumkütusega Barakah' elektrijaama AÜEs. Rosatomi tulevikuvision hõlmab tuumaenergia-alase koostöö laiendamist AÜEga, sh ühisprojekte kolmandates riikides. Samuti teevad Rosatom ja AÜE koostööd teistes valdkondades. Näiteks on Rosatom ja AÜE logistikaettevõtte DP World sõlminud koostöölepe ja asutanud ühissetevõtte International Container Logistics LLC, et rajada 2028. aastaks Põhja mereteede taristu konteinervedude tarvis.

Venemaa ja AÜE suhted poliitilisel tasandil on küllaltki tihedad ja kohati peaaegu familiaarsed. Sage külaline AÜEs on Venemaa asevälisminister Mihhail Bogdanov, kelle araabia keele oskus ja teadmised piirkonna kultuurist on kahepoolsete suhete arengule kaasa aidanud. Oma tegevusi koordineeritakse ka teistel, sh luure- ja sõjalisel tasandil, mis puudutab näiteks konflikte Liibüas ja Sudaanis. Samas ei seisne Venemaa-AÜE koostöö vaid koordinatsioonis, kuna peaaegu kindlasti on AÜE toetanud raha ja/või relvadega erasõjafirmat Wagner Liibüas ja tõenäoliselt Sudaanis.

Venemaa ja Laheriikide koostöö hõlmab ka infrastruktuuri rajamist maavarade kaevandamiseks Aafrikas.

Venemaa ja AÜE koostöö Aafrikas ei piirdu konfliktikolletes tegutsemisega, vaid hõlmab ka näiteks ühisprojekte infrastruktuuri rajamiseks, mis võimaldaks paremaid võimalusi sealsete maavarade kaevandamiseks ja nende ekspordiks. Praeguseks on teada vähemalt üks Vene-AÜE ühissetevõtte, Emiral Resources, mis tegutseb Lääne-Aafrika kullamaardlates.

Venemaa-AÜE suhted on mitmekülgsed ja tihedad ning väga tõenäoliselt jätkavad arenemist, võttes erinevaid koostöövorme (sh varjatuid) ka kolmandates riikides.

VEENE RELVAD LAHERIIKIDES

Terrorioht ja pinged Lähis-Idas ajendavad Laheriike oma arsenalis Vene päritolu relvadega täiendama.

Terrorioht ja kasvanud pinged Lähis-Idas ajendavad Laheriike, eriti SAD ja AÜEd, täiendama oma arsenalis mh Vene päritolu relvadega, mis on enamasti odavamad ja mille soetamisel on vähem tingimusi. Tarneahelate mitmekesistamine annab nendele riikidele vabamad käed oma sise- ja välispoliitilistes otsustes.

Sõjalis-tehnoloogiline koostöö Laheriikidega veab Vene poolt Sõjalis-Tehnoloogilise Koostöö Föderaalteenistus (*Федеральная служба по военно-техническому сотрудничеству*, lühendina tuntud kui FSVTS). FSVTS on riiklik institutsioon, mis koordineerib Venemaa sõjalis-tehnoloogilist koostööd teiste riikidega, olles samal ajal katteks Vene eriteenistuste töötajatele, kes FSVTSi esindajatena välisriikides, sh Laheriikides luureülesandeid täidavad. FSVTS viib kokku Vene sõjatööstusettevõtted ja potentsiaalsed partnerid Laheriikidest, mh korraldades regulaarselt valitsustevahelisi kohtumisi. Vene poolt on neis peale FSVTSi osalenud ka sellised sõjatööstusettevõtted nagu Rosoboroneksport, Vöskototšnõje Kompleksõ (VTK), Konstruktorskoje Bjuro Mašinostrojenija (KBM) jt, samuti kaitseministeeriumi liikmed. SAD ja AÜEd on seevastu esindanud erinevad riiklikud kaitsetööstuskehandid, nagu General Authority for Military Industries (SA) ja Tawazun Council (AÜE), aga ka ettevõtted, nagu International Golden Group (AÜE), mis alates 2024. aastast kuulub EDGE Group (AÜE) konglomeraati.

SA-Venemaa sõjalis-tehnoloogiline koostöö on hetkel tagasihoidlik. Kõnelused S-400 õhutorjessüsteemide ja Su-35 hävitajate soetamise üle pole teadaolevalt lõppenud lepingu allkirjastamisega, küll aga ostis SA väidetavalt 2024. aasta alguses Pantsir-S1 õhutorjessüsteemi. Samuti on viimasel ajal taas kerkinud erinevate Vene relvasüsteemide SAs tootmise teema. Rosoboronekspordi sõnul otsib Venemaa tootmisvõimalusi ka laiemalt Lähis-Idas.

AÜE huvi Vene relvasüsteemide vastu on märksa suurem. Praeguseks on AÜE ostnud Venemaalt Pantsir-S1 õhutorjessüsteeme, plaanides luua AÜEsse hoolduskeskuse nende moderniseerimiseks, ja BMP-3 soomukeid, kuid on tundnud suurt huvi ka teiste VF õhutorjessüsteemide, UAV-de ja tehisintellekti arenduste vastu. Vähemalt osa nendest relvasüsteemidest tarnib AÜE Venemaa loal edasi kolmandatesse riikidesse, tõenäoliselt Aafrikasse, aga ka nt Jeemenisse.

Kuigi Laheriigid tunnevad Vene relvade vastu püsivat huvi, jääb nende relvade tehnoloogiline tase Lääne omadele siiski alla. Lisaks on sõja tõttu Ukrainas Venemaa sõjatööstus hõivatud riigikaitsetellimuste täitmisega, välistellimustega tegeldakse hetkel väga piiratud mahu. Seetõttu Vene relvade osakaal SA ja AÜE arsenalis tõenäoliselt märkimisväärselt ei suurene, jäädes pigem marginaalseks.

4. PEATÜKK:

VENEMAA MÕJUTUSTEGEVUS

59

VENEMAA ÜRITAB VÄGIVALLATSEMISEGA LÄÄNES HIRMU JA SEGADUST KÜLVATA

Venemaal ei ole õnnestunud muuta oma agressorriigi mainet Lääne avalikkuse silmis ega väärata Lääne toetust Ukrainale.

Venemaa on Ukraina toetuse õõnestamiseks käivitanud Lääne-suunalise sabotaažikampaania.

Vene eriteenistuste kampaania Euroopas on seni olnud edutu, kuid püsib valearvestuse oht.

Vaatamata jõupingutustele ei ole Moskval õnnestunud pärast enam kui kaks aastat väldanud täiemõõtmelist sõda Ukrainas muuta Lääne avalikkuses valitsevat kuvandit Venemaast kui agressorriigist ega väärata lääneriikide otsustavust jätkata Ukraina toetamist ja sõjalist abistamist. Kuna aga just Lääne toetuse ja abi katkemine on Venemaa jaoks Ukraina alistamise peamine eeltingimus, on Kreml otsustanud panuseid tõsta ning käivitanud lääneriikide, sealhulgas Eesti vastu sihiliku sabotaažikampaania.

Vene eriteenistuste poolt juhitud kampaania peaks Moskva arvestuste kohaselt külvama hirmu ja segadust ning lääneriigid otsustavalt Ukrainast eemale tõukama. Samuti on Kreml eesmärk otseselt häirida ja lõhkuda Ukrainale mõeldud sõjalise ja tsiviiltoetuse tarneahelaid. Kreml ei mõista, et selliste kampaania korras vandaalitsejate, süütamiste ja muu füüsilise vaenutegevusega, mis kujutab potentsiaalset ohtu ka inimestele, astutakse samm enda agressori maine kinnistamise ja Lääne täiendava Venemaa-vastase konsolideerumise poole, mitte vastupidi.

Muster, kus varjatud õõnestustegevuse tulemuseks on loodetud kasu asemel ikkagi Läänes domineeriv arusaam Venemaast kui vaenulikust jõust, kordub aastast aastasse. Olgu siinkohal näiteks 2014. aastal Tšehhis toimunud Vrbetice laskemoonalao õhkulaskmine või 2018. aastal Suurbritannia Salisbury närvimürgirünnak, mis NATO liikmesriike otsustavalt konsolideerisid, mitte ei peletanud Venemaa-hirmus üksteisest eemale. Sellest hoolimata üritab Moskva endiselt agressiivse vaenutegevusega edu saavutada.

Punase värviga ülekallatud mälestusmärk Sinimägedel

Allikas: Prokuratuur

Kampaania raames on Kremli käsilased vandaalitsenud näiteks Balti riikides paiknevate Saksa sõjamälestiste kallal ning proovinud seda hiljem inforuumis vaenu ja ärevuse õhutamiseks edutult suureks puhuda. Kuna Saksa sõjamälestiste korduv sodimine „Z“-sümboolikaga või nende ülekallamine punase värviga ja ümberlukkamine ei ole avalikkuses piisavalt tähelepanu saanud, siis on Moskva spinndoktorid püüdnud teemat pakendada kui „vana head“ baltlaste natsilembust. Nn tõendusmaterjalina kasutatakse asjaolu, et vandaalitsejate tõttu Saksa mälestiste juurde organiseeritud politsei- või turvavalvet ei ole Baltikumi võimud mitte kunagi kehtestanud siis, kui vägivaldatsetakse Nõukogude sõjamonumentide kallal. Spinni järeldus oli seega „lihtne“: selline kaksikmoraal ilmestab nii Baltikumi võimude kui laiema avalikkuse natsimeelsust.

Eespool kirjeldatu süvendab kahtlust, et aeg-ajalt ka punasümboolikaga mälestusmärkide vastased vägivaldatsemised võivad tegelikkuses olla hoopis Kremli enda kätetöö. Ka neil puhkudel kõlavad häälekaimad süüdistused Balti riikide suunal just Moskvast, tihti Välisministeeriumi kõneisiku Maria Zahharova suu läbi, kelle agressiivne retoorika varjab aga tõenäoliselt vaid tõsiasja, et värvi vandaalitsejatele punamonumentide ülekallamiseks läkitasid Baltikumi poole teele Kremli võimud ise.

Kuigi tõenäoliselt ei õnnestu Kremlil käimasolevat sabotaažikampaaniat vastasseisus Ukraina ja Läänega eduks konverteerida, ei saa Lääne poliitiline kogukond ega laiema avalikkus Venemaa intensiivistunud vaenutegevusest mööda vaadata. Võimalike valearvestuste ja kampaania vägivaldse loomuse tõttu kaasneda võivate tõsisemate kahjude, sealhulgas inimkannatanute risk on selleks lihtsalt liiga suur. Seepärast on Lääne seisukohalt kriitiline välja töötada adekvaatsed vastumeetmed, et heidutada Moskva varjatud tegutsemisvabadust ning edasist võimalikku veelgi riskialtimat vaenukäitumist.

KREMLI SOOVUNELM: TUUMATALVE TAGASITULEK

Venemaa plaanib 2025. aastal käivitada kampaania, mille eesmärk on hirmutada Lääne avalikkust tuumatalvega.

Ka 1980ndatel levinud tuumatalve teooria oli Nõukogude KGB valeinfooperatsioon.

Vene propagandistid tahavad 2025. aastal hakata ameeriklasi taas hirmutama tuumatalvega. See põhineb 1980ndatel levinud teoorial, mille järgi põhjustaks tuumarelvade kasutamine Maal kunstliku talve, temperatuuri drastilise languse, näljahäda ja muu taolise. Omal ajal oli tuumatalv populaarne teadusteooria, ent hiljem on seda palju kritiseeritud, sest see põhines tegelikult arusaamatutel andmetel ja meelevaldsetel järeldustel ning oli läbipaistmatu. Tänapäeval on teada, et tegu oli hoopis Nõukogude KGB valeinfooperatsiooniga, mille tegelik eesmärk oli pärssida USA paigutamast Euroopa territooriumile Pershing II rakette.

Nüüd, 40 aastat hiljem, tahavad Kremli propagandistid tuumatalve teooriale taas elu sisse puhuda. Eesmärk on suures plaanis sama: hirmutada Lääne (eeskätt USA) avalikkust ja mõjutada Ukrainale (relva)abi mitte andma. Selleks on Kreml üles äratanud ka kõige vanemad ja iidsemad tegelased. Näiteks on tuumatalve teooria taas elustanud üks Vene poole eestvedajatest tuntud propagandist Vladimir Pozner, kes tähistab peagi 91. sünnipäeva. Pozner on valmis taastama USAga 1980ndate stiilis telesillad, kus arutada eri teemasid USA avaliku arvamuse mõjutamiseks läbi tuumatalve ohu prisma.

Tuumatalve teooria levitamiseks tahetakse leida mõjukaid ameeriklastest teaduse populariseerijaid.

Plaanis on käivitada laiem kampaania, mille raames kasutatakse lisaks telele veel mitmeid uuema aja lähenemisi, nagu YouTube, taskuhäälringid, autoriteetsete ja „õigete“ hoiakutega kõneisikute leidmine jmt. Ideaalis tahetakse tuumatalve teooria levitamiseks leida mõjukaid ameeriklastest teaduse populariseerijaid. Ka 1980ndatel kasutati selleks tuntud Lääne teadlasi, kes peaaegu kindlasti ei teadnud, et tegelikult pärineb teooria KGBst. VLA andmetel tahtis Kreml enne kogu kampaania (taas)käivitamist oodata ära USA presidendivalimiste tulemusi.

Tuumatalve teooria levik 1980ndatel lõi soodsa pinnase meeleavaldusteks Pershing II rakettide vastu. NATO otsusel Nõukogude liidu ja Varssavi pakti riikide heidutamiseks Lääne-Saksamaale paigutatud ballistiliste rakettide vastu protestisid sajad tuhanded inimesed

Allikas: Alamy

**PERSHING II
CRUISE MISSILES**

NEIN!

**LEISTET
WIDERSTAND!**

Volksversammlung für den Frieden am 22. 10.
Menschenkette von Stuttgart nach Neu-Ulm
Gewaltfreie Blockade in Neu-Ulm
Kundgebungen in Neu-Ulm und Stuttgart

МВД СССР
М.И. П. П. П.

ГЛАВНОЕ УПРАВЛЕНИЕ
ПО ОБОЗНАЧЕНИЮ
И КООНТРОЛЮ ЗАВВЕДЕНИИ

СМЕРЬ

999
999

433
999

5. PEATÜKK:

VENEMAA ERITEENISTUSED

65

FSB SÕJAVÄE VASTULUURE EI TÕRJU ÜKSNES TERRORISTE JA VÄLISMAISEID SPIOONE

FSBs vastutab kogu Venemaa relvajõudude ja teiste sõjaväestatud institutsioonide julgeoleku eest VKR ehk sõjaväe vastuluure.

Sealjuures tegeleb VKR ka luureinfo kogumisega välisriikide kohta ja väljaspool Venemaa piire.

Arvestades VKRi laia haaret enda vastutusalas, on VKRi ohvitseridel lihtsam leida enda luureoperatsioonidele kaastöölisi Venemaa relvajõudude endiste ja praeguste ajateenijate ning ohvitseride seast.

Sõjaväe vastuluure (*военная контрразведка*, VKR) kui struktuuriüksus on justkui väiksem FSB suurema FSB sees (FSB, Föderaalne Julgeolekuteenistus – Venemaa suurim ja olulisim julgeolekuasutus). VKR täidab Venemaa relvajõudude ja teiste relvastatud-sõjaväestatud institutsioonide suunal peaaegu kõiki neid funktsioone, mida FSB kogu Vene ühiskonna suhtes. Vaatamata nimele ei tegele VKR kitsalt Venemaa relvajõudude ja vastuluurega, vaid tema vastutusalas, ülesanded ja tegutsemispiirkond on hoopis laiemad.

ÜLESANDED

VKR vastutab julgeoleku tagamise eest riigikaitsega seotud asutustes, sealhulgas Kaitseministeeriumis, relvajõudude õppe- ja teadusasutustes, kõigi relvaliidide staapides ja kõigi tasandite väeüksustes (ka alaliselt või ajutiselt välismaal asuvates relvajõudude üksustes, sõltumata sellest, kas üksused viibivad välisriigis lepingu alusel või teostavad agressiooni) ning sõjaväeluures GRU. Samuti tegutseb VKR Välisluureteenistuses (SVR), Rahvuskaardis, Föderaalses Kaitseteenistuses (FSO) ja Eriolukordade ministeeriumi sõjaväestatud päästeüksustes.

DVKRi 9. osakond vastutab vastu-
luure eest GRUs (sellele viitab ka
üksuse embleemile lisatud üks GRU
sümbolitest – nelk)

Allikas: internet

VKR kaitseb Vene relvajõudude üksusi ka välismaal. Näiteks enne Krimmi okupeerimist 2014. aastal oli Musta mere laevastiku staabi režiimi ja julgeoleku teenistuse koosseisus VKRi operatiivgrupp. Samuti osalevad VKRi ohvitserid käimasolevas Venemaa agressioonis Ukraina vastu, julgustades Vene relvajõudude üksusi. Seda koordineerib Lõuna sõjaväeringkonna (SR) staabi sõjalise vastuluure valit-suses (UFSBs) loodud ajutine operatiivgrupp „Lõuna“ (VOG „Jug“). Agressori rollis on VKRi ohvitserid sarnaselt relvajõududega kandnud suuri kaotusi ning pidanud leppima puuduliku varustusega sõjatoonist ja töötasu hilinemisega.

VKRi üksustes töötavate ohvitseride väljaõpe toimub FSB akadeemias, kus nad saavad läbida nii põhiõppe vastuluure valdkonnas kui ka täiend-õppe luure valdkonnas. Samuti saavad VKRi ohvitserid ennast harida Novosibirski FSB instituudis, läbides samuti väljaõppe vastuluure valdkonnas, või Jekaterinburgi FSB instituudis, kus toimub täiendõpe riigisaladuse kaitse valdkonnas. FSB akadeemias ja Novosibirski FSB instituudis vastuluurealase õppe läbinute erialaks märgitakse diplomile „jurist“, mis on tavapärase formaalne eriala nimetus, mille vastu-luurajad FSB õppeasutustes omandavad.

Põhimääruse – Venemaa presidendi poolt kinnitatud avaliku dokumendi – kohaselt on VKRi ülesanded järgmised.

- Välisriikide luuretegevuse tõkestamine laiemalt kogu Venemaal ja kitsamalt VKRi vastutusalas olevate organisatsioonide vastu ehk vastuluure.
Näide: VKRi informeeritakse Vene relvajõudude struktuuri kuuluvate asutuste ja üksuste rahvusvahelistest kontaktidest ning visiitidest. Lisaks vastuluurele on VKRil alati võimalik suunata relvajõudude ohvitseri külaliste või vastuvõtjate kohta luureinfot koguma või välisdelegatsioonide liikmeid profileerima. End sõjaväelastena esitlevad VKRi ohvitserid olid minevikus sagedased külalised näiteks „Avatud taeva“ lepingu raames toimuvate visiitide juures.
- Koostöös Venemaa teiste julgeoleku- ja luureasutustega, aga ka liitlasriikide partnertee-nistustega luureinfo kogumine Venemaad ja kitsamalt VKRi vastutusalas puudutavate ohtude kohta, samuti presidendi ning riigi- ja regionaaltasandi võimuorganite informee-rimine nendest ohtudest. Välisriikide eriteenistustesse ja muudesse organisatsioonidesse sisseimbumine.
Näide: Tšetseenia sõdade ajal osales „terrorismivastases võitluses“ konfliktipiirkonnas ka DVKRi operatiivgrupp (OG DVKR), mille ülesanne oli muuhulgas koguda luure-infot. Teenistus konfliktipiirkonnas ehk VKRi slängis „keerulise operatiivsituatsiooniga piirkonnas“ on ka eelduseks, et teha VKRi liinis karjääri.
- VKRi vastutusalas olevate organisatsioonide vastu suunatud terrori- ja diversiooni-tegevuse tõkestamine, massihävitusselvade ebaseadusliku kasutamise ärahoidmine.
- Riigisaladuse kaitse tagamine koostöös teiste riigiasutustega VKRi vastutusalas: riigi-saladuse lubade väljastamine, välismaale reisimise lubade väljastamine, välisriikide kodanike Vene territooriumile lubamine, salajase side tagamine ning vastutegevus välisriikide tehnilisele luurele.

- Koostöös teiste riigiasutustega võitlus VKRi vastutusalas organiseeritud kuritegevuse, korruptsiooni, salakaubanduse, ebaseadusliku relvakaubanduse ja eritehnika, narkoõri jne vastu; samuti võitlus ebaseaduslike relvaformeeringute, kuritegelike gruppide ja riigikorra vägivaldsete kukutajatega.

Näide: VKRi ohvitserid on osalenud Kaitseministeeriumi töögruppide koosseisus Venemaa valimiste korraldamises. See koostööformaat kandis nimetust „FSB ja Kaitseministeeriumi tegevuste koordineerimine valimiste ettevalmistamise ja läbi viimise küsimustes. Vastutegevuse organiseerimine ekstremistlikult meelestatud poliitilistele parteidele ja liikumistele ning terrorismile“. Arvestades asjaolu, et kõik valitseva režiimi suhtes päriselt opositsioonilised parteid ja liikumised – nn süsteemiväline opositsioon – on Venemaal kuulutatud ekstremistlikeks, tähendab VKRi osalemine valimiste korraldamises ka seda, et lisaks valimiste julgeoleku tagamisele aitavad nad saavutada režiimile sobivaid valimistulemusi.

Kõigis eelnenud punktides loetletud ülesannete täitmiseks võivad VKRi ohvitserid luua sidemeid isikutega, kes annavad selleks nõusoleku – st ohvitserid võivad endale värvata salajasi kaastöölisi ehk agentuuri.

STRUKTUUR

FSB peakorteris tegeleb sõjaväe vastuluure valdkonna kureerimisega sõjaväe vastuluure departemang (*департамент военной контрразведки* – DVKR, sõjaväeosa nr 14057, ka FSB kolmas departemang). DVKR on FSB struktuuris üks kõige kõrgema struktuuritasandi üksustest, st allub otseselt FSB juhtkonnale. DVKR jaguneb funktsionaalseteks osakondadeks (*отдел*), mis vastutavad vastuluure eest konkreetsetes väliis, muus relvajõudude struktuuri kuuluvas asutuses (nagu GRU) või teistes kureeritavates asutustes. Funktsionaalsed osakonnad omakorda jagunevad suundadeks (*направление*), allosakondadeks (*отделение*) jne. Lisaks kuuluvad DVKRi struktuuri ka relvajõududes kuritegude uurimisega tegelev uurimisvalitsus, analüüsiosakond, kaadriosakond, registreerimise ja arhiivifondide osakond, mis kooskõlastab ohvitseride riigisaladuste load ja välisreisid, ning sekretariaat.

Sarnaselt teiste FSB struktuuriüksustega saadab ka VKR enda ohvitseri „katte alla“ (nn APSid⁴) tööle organisatsioonidesse, mille julgeoleku eest ta vastutab. Näiteks on DVKRi ohvitserid töötanud Kaitseministeeriumis aseministri ja kantsleri abidena.

S/o 14057 ehk DVKRi kirjapäis – üksus võib ennast esitleda ka Venemaa Kaitseministeeriumi struktuuri kuuluvana

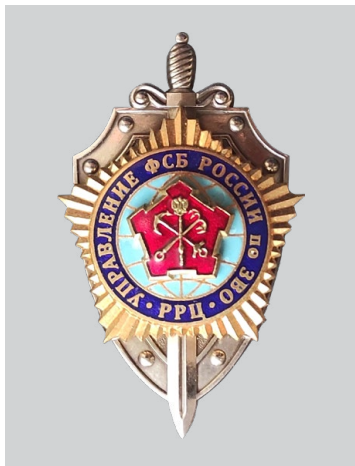
Allikas: VLA

4 Lühend sõnadest „аппарат прикомандированных сотрудников“ ehk (teise asutusse) lähetatud kaastöötajad.

Sõjaväeringkondade (SR) ja laevastike staapide struktuuris on FSB valitsused (UFSBd), mis koordineerivad sõjaväe vastuluure tegevust vastavas SRis või laevastikus.

Kuni 2024. aasta kevadeni eksisteeris Lääne SRi UFSB valitsus, mis juhtis sõjaväe vastuluuret Lääne SRis. Nii Lääne SRi staabi kui Lääne SRi UFSB asukohaks oli Peterburi. Kuna 2024. aasta veebruaris jagati Lääne SR kaheks, Leningradi ja Moskva SRIks, siis tekkis jagunemise tulemusena ka Leningradi SRi UFSB. Muudatust tuleb lugeda formaalseks, kuna Leningradi SRi UFSB kasutab endise Lääne SRi UFSB juriidilise isiku registreerimisnumbrit, seda juhib sama ohvitser – Aleksei Puškarev – ning see asub Peterburis samal aadressil: ametlikult Liteinõi prospekt 4 (Peterburi ja Leningradi oblasti UFSB peakorteri aadress), tegelikult aga ulitsa Mira 20.

FSB osakonnad (OFSBd) eksisteerivad konkreetsetes relvajõudude üksustes suurematest väiksemateni ning jagunevad uurimis- ja operatiivsuunaks. Igapäevaselt üritavad „osobistid“⁵ relvajõudude üksustes ära hoida terroriakte ja lahendada sõjaväelastevahelisi konflikte, võidelda ekstreemismi (sh nn süsteemivälise opositsiooniga) ja majanduskuritegudega, takistada narkootikumide tarvitamist ning riigisaladuse käitlemise nõuete rikkumist (sh sidevahendite loata kasutamist).

Lääne SRi UFSB regionaalse luurekeskuse rinnamärk. Venemaa julgeoleku- ja luureasutuste sümbolikas viitab märgil esinev maakera luureüksusele, mis kogub infot välisriikide kohta. Luureinfo kogumisega mitteseotud FSB üksuste märkidel maakera ei leidu

Allikas: internet

LUURETEGEVUS

Eespool refereeritud VKRi avalik põhimäärus ei täpsusta, milliste riikide kodanike hulgast võivad VKRi ohvitserid endale luureagentuuri värvata, kuid VLA andmetel üritatakse värvata informaatoreid nii Vene kui välisriikide kodanike seast. Nagu teistegi luureinfo kogumisega tegelevate FSB struktuuriüksuste puhul on ka VKRi eelistatavaimaks tegutsemismeetodiks nn luure territooriumilt. See tähendab, et sihtmärgiga üritatakse luua esmane kontakt, ta enda kasuks tööle värvata ja õnnestumise korral temaga ka edaspidi kohtuda Venemaal. Kuna need ohvitserid ise enamasti välismaale ei reisi, vajavad nad venemaalastest salajasi kaastöölisi välismaiste sihtmärkidega väljaspool Venemaad suhete loomiseks ja hoidmiseks.

VKRi luureohvitseride luurehuvid on laialdased. Lääne suunal huvitavad neid nii välisriikide sisepoliitiline olukord, kaitsepoliitika (sh liitlassuhted NATOga) kui ka eriteenistuste võimekus ja kõigi nimetatute personaalia.

Välisriikide kohta luureinfo kogumisega tegelevad peamiselt Vene relvajõudude sõjaväeringkondade staapide UFSBde struktuuris asuvad regionaalsed luurekeskused.

Luureinfot koguvad ka VKRi ohvitserid, kes tagavad välismaal viibivate relvajõudude üksuste julgeolekut. Sellised üksused paiknevad enamasti Venemaa liitlasriikide territooriumil, kus operatiivkeskkond soosib sidemete loomist nii partnerite, kohalike elanike kui välismaalastega, kartmata kohaliku vastuluure sekkumist.

⁵ Osobist - Nõukogude ja Venemaa sõjaväe vastuluurajate seni kasutusel olev hüüdnimi, mis tuleb Nõukogude sõjaväe vastuluure organite ajaloolisest esimesest nimetusest „eriosakond“ (особый отдел).

VKRI OHVITSERI TEENISTUSKÄIGU KIRJELDUS

Isiku nimi on VLA-le teada. Kui keegi kirjelduses end või oma kolleegi ära tunneb, siis võtke meiega ühendust – hea meelega räägime nendest kogemustest lähemalt.

- o Sündinud 1969. aastal
- o Aastatel 1989–1994 õppis Feliks Džerzinski-nimelises KGB kõrgemas koolis (praeguses FSB akadeemias), lõpetas akadeemia vastuluureteaduskonna erialal „jurist dari keele oskusega“
- o Aastatel 1988–2008 töötas DVKRis, millest aastatel 1994–2005 viibis komandeeringus välismaal (endistes NSVL liiduvabariikides)
- o Autasustatud FSB märgiga „Töö eest vastuluures“ ja medaliga „Teenete eest luures“ (medali sai perioodil, kui viibis välismaal)
- o 2008. aastal läks erru-pensionile polkovniku aukraadis

Allikas: VLA

Samuti tegutsevad VKRi ohvitserid Venemaa diplomaatiliste esinduste koosseisus. Näiteks Dmitri Filippenok, kes kuulutati koos mitme teise „diplomaadiga“, kes töötasid Venemaa esinduses NATO juures Brüsselis, 2021. aasta oktoobris Belgias ebasoovitavaks isikuks ja saadeti tagasi Venemaale, oli varem teeninud Lääne SRi UFSBs (sõjaväeosas nr 55297)⁶. Viidatud artiklis väidetakse, et Filippenoki ülesandeks ei olnudki niivõrd NATO järele luuramine, kui Venemaa esinduse NATO juures töötajate julgeoleku tagamine ehk välisvastuluure. Selles on aga põhjust kahelda, kuna ka teine VKRi ohvitserist „diplomaat“ samas esinduses, Andrei Esiotr, kes viibis Brüsselis enne Filippenokit, 2010. aastate keskpaigas, oli meie andmetel otseselt luurega tegelev VKRi ohvitser.

VKRi luurevõimekuse kohta toome ka järgmise näite. Mõned aastad tagasi pidid ühe Venemaa föderaalringkonna koosseisu kuuluvate oblastite FSB kohalikud valitsused (UFSBd) andma aru tööst Hiina suunal (kompleksplaan „Amur“). Andmete kõrvutamisel selgus, et kõige arvukam Hiina kohta infot koguv agentuur oli sealse SRi UFSB-l ehk sõjaväe vastuluurel. Vastuluurajate kõrge luurevõimekus on seletatav muuhulgas asjaoluga, et VKRi üksustele on kättesaadavad kõigi regioonis asuvates Venemaa relvajõudude üksustes teenivate ja teeninud sõdurite ja ohvitseride andmed, kelle hulgast on lihtsam luurehuvidele vastava profiiliga – keeleoskus, isikuomadused, haridus, töökoht – agente-informaatoreid värvata.

⁶ dossier-center.appspot.com/nato-spy
Saame ka omalt poolt kinnitada meedias esitatud andmeid.

FSB sõjaväe vastuluure departemang lootis 2024. aasta mais Omskis toimunud üritusel leida edasiseks tegevuseks inspiratsiooni rohkem kui saja aasta vanuse vintpüüsi eestikeelsest skeemist. Venekeelne kiri ekraanil DVKRI embleemi all ütleb „Me vaatame tulevikku“

Allikas: Internet

[illegible]

HIINA NARRATIIVID SÕJAST UKRAINAS

Hiina narratiivid käsitlevad Ukrainat Venemaa mõjusfääri kuuluvana.

Nii nagu Ukraina vastu peetava kineetilise sõja puhul on Hiina toetus ka infosõjas valikuline ja iseenda huvidest lähtuv, ent võimendab sellegi poolest Venemaa agressiooni mõju ja ulatust.

Hiina meedia NATO-vastane retoorika on viimasel aastal muutunud karmimaks vastusena alliansi tihenened julgeolekukoostööle Aasia ja Vaikse ookeani riikidega.

Hiina käsitluste kohaselt tähendaks Venemaa lüüasaamine Hiina peamise rivaali USA võitu ning tagasilööki Hiina püüdlustele kujundada reeglitel põhinev maailmakord ümber autoritaarseid režiime soosivaks.

Ajast, kui algas Venemaa täiemahuline sissetung Ukrainasse, on Hiina ja Venemaa ideoloogiline ja meediakoostöö muutunud tihedamaks ja fokuseeritumaks. Kahe riigi meediakoostööd koordineeritakse kõige kõrgemal poliitilisel tasandil ning prioriteetseimaks peetakse uudiste edastamise valdkonda, mille üheks väljundiks on Ukraina sõja Venemaale soodsas valguses kuvamine Hiina avalikus informumis. Hoolimata tihenened suhetest ja maailmavaatelistest kooskõlast, aktsepteerib Hiina vaid neid Kremli propaganda narratiive, mis toetavad tema strateegilisi vaateid ja kavatsusi, ega võta omaks teavet, mis tema eesmärkidega ei ühildu. Niiviisi ütlevad Hiina rangelt kontrollitud infoväljas levivad hoolikalt läbimõeldud käsitlused Ukraina sõjast Hiina suhtumise kohta ehk rohkemgi kui riigi juhtkonna reeglina ebamäärase sõnastusega ametlikud poliitilised avaldused.

Strateegilistest narratiividest ehk narratiividest, mis peegeldavad ametivõimude üldisemaid poliitilisi veendumusi ja kaugeleulatuvamaid eesmärgi, on Hiinas laialt levinud käsitlus, mille kohaselt Venemaa ei alustanud sõjalist tegevust mitte Ukraina, vaid USA ja tema liitlaste vastu, kes kasutavad Ukrainat vahendina NATO alliansi laiendamiseks ning oma mõjuvõimu suurendamiseks regioonis Venemaa huvide arvelt. Selle järgi oli Venemaa sunnitud alustama nn erioperatsiooni preventiivse meetmena.

Samas võttes käsitletakse Hiina meedias NATO tihenevat julgeolekukoostööd Aasia ja Vaikse ookeani piirkonna riikidega, millele osutab ka viimasel aastal tunduvalt karmistunud NATO-vastane retoorika.

Putin kinnitas oma iga-aastasel pressikonverentsil 2024. aasta detsembris Hiina ajakirjanikule, et Venemaa ja Hiina vahel on pretsedenditu usaldus

Allikas: Cao Yang/Sipa

KASUTATAKSE VENEMAA SÕNAVARA

Hiina nägemuses jaotub võim maailmas vanu tsivilisatsioone esindavate suurriikide vahel, kellel on õigus kujundada väiksemate riikide käekäiku.

Kuigi Hiina ametlikult tunnistas Ukraina iseseisvust ega pea Krimmi ja okupeeritud Ida-Ukraina alasid Venemaa koosseisu kuuluvateks, juhib Hiina tähelepanu Venemaa väidetavatele muredele julgeoleku pärast (samas ignoreerides Ukraina julgeolekuohtusid) ja seab kahtluse alla Ukraina õiguse kuuluda liitudesse, mis kinnitab, et Hiina silmis peab Ukraina kuuluma Venemaa mõjusfääri. Laiemalt on see vaade kooskõlas Hiina Kommunistliku Partei peasekretäri Xi Jinpingi 2023. aastal väljakuulutatud globaalse tsivilisatsioonide initsiatiiviga, mille kohaselt jaotub võim maailmas vanu tsivilisatsioone esindavate suurriikide vahel, kellel on õigus kujundada väiksemate riikide käekäiku.

Ukraina sõja kulgu kajastades kasutab Hiina meedia enamjaolt Venemaa sõnavara, nimetades sõda „kriisiks“ või „küsimuseks“, ei võta fookusesse Venemaa põhjustatud hävitustööd ega mõista Venemaa tegevust hukka. Küll aga kritiseerib Hiina meedia aktiivselt Venemaale kehtestatud rahvusvahelisi sanktsioone.

Soovimata kanda märkimisväärset majanduslikku kahju, järgib Hiina formaalselt sanktsioonide režiimi ja on koguni kehtestanud omapoolseid piiranguid finants- ja ekspordisektoris. Siia alla kuuluvad näiteks piirangud Venemaa ettevõtete Hiina pankadesse tehtavatele rahaülekannetele ning droonide ja nende teatud komponentide

ekspordile. Ent samal ajal kiidab Hiina Venemaa vastutust pisendades ja sanktsioone repressiivse meetmena kujutades vaikimisi ikkagi heaks oma kodanike ja ettevõtete äritegevust Venemaaga. See on viinud lõputute varjatud logistika- ja finantsskeemide loomiseni, võimaldades Venemaa sõjatööstusel ja majandusel püsida sanktsioonide kiuste.

HIINA TOETUS VÕIMALDAB VENEMAAL SANKTSIOONIDE MÕJU LEEVENDADA JA SÕDA JÄTKATA

Strateegilisi narratiive toetavatest taktikalistest narratiividest, mis on sisult ja struktuurilt hehtilised, sisaldavad suures osas valeinfot ja apelleerivad pigem tunnetele kui mõistusele, on Hiinas kajastust leidnud eelkõige need, mis toetavad tänapäeva Hiina poliitilise diskursuse aluseks olevat ideed käimasolevatest „sajandi seni suurimatest muutustest“, mille käigus Hiina tõuseb mandunud USA asemel maailmaliidriks. Sellest ideest lähtuvalt esitleb Hiina ennast õiglase ja vastutustundliku suurvõimuna, kes vastukaaluks Lääne lõhestavale retoorikale kutsub riike panustama „ühise saatusega kogukonna“ ehitamisse, millega on ühel või teisel moel seotud kõik Xi Jinpingi algatatud globaalsed projektid ja initsiatiivid.

Hiina eesmärkidest lähtuvalt ei leia hiinakeelses informatsioonis suuremat kajastust see osa Venemaa propagandast, mis on suunatud kodumaisele auditooriumile ja venekeelsele diasporaale. Kõlapinda ei leia ka Venemaa impeeriumimeelsus ja Nõukogude-nostalgia. Erinevalt Venemaast ei ole Hiina eesmärk Ukrainas olukorda destabiliseerida ning hirmu ja segadust külvata, mistõttu Venemaa taktikalised narratiivid, mis toetavad müüti ukrainlaste russofoobiast ja väidetavatest genotsiidikuritegudest Donbassis ning mille eesmärk on rahvusviha õhutamine, Hiinas enamasti ei ringle.

Küll aga levivad Hiina informatsioonis need taktikalised narratiivid, mis on võimelised kõnetama lisaks Hiina kodumaisele auditooriumile ka globaalse lõuna riikide omi. Samad narratiivid jõuavad populismi ja vandenõuteooriate suhtes vastuvõtlike ühiskonnagruppide kaudu ka lääneriikide informatsioonis. Selles sihtgrupis ei mõisteta Ukrainat hukka mitte niivõrd Venemaale vastuhakkamise eest, kuivõrd tema Lääne-suunalise integratsiooni tõttu, mille Hiina käsitluste kohaselt käivitas lääneriikide poolt orkestreeritud Euromaidani liikumine aastatel 2013-2014. Sellesse gruppi kuuluvad taktikalised narratiivid on näiteks, et Lääne abiga seab Ukraina ohtu maailma toiduturvalisuse ja et Ukrainas arendatakse USA rajatud salajastes laborites bioloogilisi relvi. Need narratiivid ei jõua reeglina Hiina kommunistliku partei ametlike väljaannete veergudele, vaid levivad tabloidides ja sotsiaalmeedias, mida Hiina võimud kasutavad rahva seas Lääne-vastaste ja natsionalistlike meeleolude süvendamiseks.

Kuigi suur osa Ukraina sõja teemalisest teabest jõuab Hiina meediakanalitesse Venemaa allikate kaudu, kohendavad tsensorid selle Hiina ametivõimudele meelepäraseks. Näiteks on Hiina tabloidid korduvalt pakkunud Venemaa äärmusideoloogile Aleksandr Duginile platvormi arvamuse avaldamiseks. Samas kustutati tema suhtlusrakenduses Weibo tehtud hiinakeelne postitus, mis lubas rääkida kogu tõe Ukraina kohta, mis andis mõista, et sisu osas on lõppõigus ainult Hiina võimudel.

亚历山大杜金

24-6-6 11:56 发布于 上海 来自 微博视频号

+关注

亲爱的中国朋友们，大家好！我是亚历山大·杜金，我正式开通了中国的社交媒体账号。

我一直关注着中国网友们的声音，尤其是互联网上关于俄乌冲突的讨论。近期，我注意到有一位中国的“俄罗斯问题专家”，在西方媒体《经济学人》杂志上发表文章，认为俄罗斯必败。俄乌冲突已经持续两年多了，但许多人仍对现状了解不足。

未来，我希望能够与中国的网友们共同探讨，让大家更加了解真实的俄罗斯，更加明白今天世界人民共同反抗以美国为首的霸权主义的重要性。🇷🇺俄罗斯联邦·莫斯科 📺 亚历山大杜金的微博视频

22

19

35

分享这条博文

Aleksandr Dugini postitus Hiina suhtlusrakenduses Weibo, mis Hiina tsensorite tõttu peatselt eemaldatai

Allikas: Weibo

VENEMAA JUTTU EDASTATAKSE VALIKULISELT

Erandeid ei tehta kellelegi. Väga kõnekas näide on Vladimir Putini 2023. aasta oktoobris „Vööndi ja tee“ foorumi eel Hiina kesktelevisioonile antud intervjuu. Hiina meedialkanalid edastasid intervjuust vaid seda osa, kus Putin rääkis oma heast läbisaamisest Xi Jinpingiga ja rõhutas vajadust lõpetada USA hegemoonia, samas kui kõik Ukraina sõtta puutuv oli välja lõigatud.

Alates täiemahulise sõja algusest on hiina- ja ingliskeelsesesse inforuumi aeg-ajalt jõudnud Hiina õpetlaste ja mõttekodalaste Venemaa suhtes kriitilised sõnavõttud. Nende autorid püüavad distantseeruda Kremli jõhkratest meetoditest ja kinnitada, et Hiina ei soovi seada ohtu suhete parandamist Euroopaga, või koguni hoiatavad riskide eest, millega Hiina võib silmitsi seista, kui tema sõltuvus Venemaa ressurssidest süveneb. Siiski ei ole ka tunnustatud ekspertide sellistel arvamustel mõju Hiina Kommunistliku Partei juhtkonnas tehtavatele otsustele ja need on pigem mõeldud Hiina-Venemaa suhetest eksitava mulje jätmiseks.

**Suure tõenäosusega
püüab Hiina ka edaspidi
takistada Venemaa
lüüasaamist.**

Rahuarbastava riigi kuvandi hoidmiseks soovib Hiina juhtkond teadlikult hägustada seoseid Venemaa agressiooniga Ukraina vastu, mis siiski ei tähenda Hiina neutraalset positsiooni, nagu seda ametlikult väidetakse. Tõsiasi, et Ukrainas käimasolevat sõda käsitletakse Hiinas eranditult USA ja tema liitlaste tegevuse tagajärjena, osutab, et suure tõenäosusega püüab Hiina erinevate vahenditega ka edaspidi takistada Venemaa lüüasaamist, kuna see tähendaks Hiina jaoks tema peamise rivaali USA võitu ja tagasilööki Hiina püüdlustele reeglitel põhinev maailmakord autoritaarseid režiime soosivaks ümber kujundada.

Hiinas levivad Ukraina sõja narratiivid kinnitavad ühtlasi, et Ukrainat ei peeta tõeliselt suveräänseks riigiks, kes on võimeline tegema iseseisvaid poliitilisi otsuseid, vaid kõigest etturiks suurte tegijate mängus. On väga vähe tõenäoline, et Hiina suhtumine oleks erinev, kui Ukraina asemel oleks Eesti.

HIINA KOMMUNISTLIK PARTEI ALGATAB TEADUSKOOSTÖÖD

Hiina Kommunistliku Partei jaoks on teaduskoostöö üks meede Lääne tehnoloogia hankimiseks, et seeläbi kasvatada enda võimekust.

Suurt osa Hiina ülikoolide teadustegevusest suunab ülikoolis tegutsev parteiorgan.

Hiinaga teaduskoostöö arendamisel tuleb hoolikalt tutvuda teaduspartneri taustaga ja varem publitseeritud teadustöödega.

Teaduskoostööl Hiinaga tuleb rohkem tähelepanu pöörata teadmiste julgeolekule (ingl *knowledge security*), et vältida koostöö raames tundliku info ja tehnoloogia liikumist Hiina teadusasutustele, kust see võib edasi liikuda Hiina ettevõtetesse või sõjatööstusele. Paraku on näha, et Hiina soovi taga arendada välisriikidega teaduskoostööd on tihti Hiina Kommunistlik Partei (HKP), kelle koostööinitsiatiivid on seotud HKP strateegiliste ja geopoliitiliste eesmärkidega.

Hiina ülikoolid on tugeva parteilise kontrolli all. Suurt osa Hiina ülikoolide teadustegevusest suunab ülikoolis tegutsev parteiorgan, kes on ülikooli struktuuris teistest osakondadest kas eraldi ja autonoomne või kõrgemal positsioonil. Hiina ülikoolides asuvad parteiorganid ei ole pelgalt järelevalveüksused, vaid nende ülesanne on suunata ja kontrollida.

Hiina tehnoloogiline võimekus sõltub tugevalt Läänest, mistõttu on president Xi Jinping võtnud strateegiliseks eesmärgiks Hiina iseseisva tehnoloogilise võimekuse väljaarendamise. Samas tajutakse Hiinas lääneriikide süvenevat tõrksust Hiinaga teaduskoostööd teha. Seepärast on HKP jaoks eriline roll rahvusvahelisel haridus- ja teaduskoostööl, tihendamaks suhteid Hiina ja teiste riikide ülikoolide vahel, nii et sellest saaks eelkõige kasu Hiina innovatsioon ja tehnoloogiaarendus.

Hiina näeb haridust valdkonnana, kus lääneriikide piirangud ei ole nii karmid kui näiteks tehnoloogias.

HKP näeb just haridust valdkonnana, kus lääneriikide piirangud ei ole nii karmid kui näiteks tehnoloogiaettevõtetes ja kus Hiinal oleks seega rahvusvahelise koostöö kaudu võimalus saada juurdepääs Lääne teadmistele.

Mooduseid teaduskoostööks ja seeläbi Lääne teadusele ligipääsu saamiseks on mitu. HKP nägemuse kohaselt on lihtsaim meetod meelitada Lääne teadlased või doktorandid tööle Hiina teadusasutustesse või koostöö raames rajada Hiinas neile eraldi ametikoht või lausa teaduslabor.

SEOST PARTEIGA PROOVITAKSE VARJATA

Hiina haridusmaastikul tegutsevad parteiliikmed mõistavad, et tundlikku väärtuslikku infot ei ole näiteks Euroopa Liidu teadusasutused nõus Hiinasse viima. Alternatiiviks on Hiina teadlaste või doktorantide lähetamine Lääne teadusasutustesse või koostöö raames sihtriigis teaduslabori avamine. Seejuures üritab Hiina varjata teadusprojekti seotust HKPga. Samuti peatatakse välismaale saadetud üliõpilaste ja doktorantide välismaal oleku ajaks nende parteiliikmesus.

Teaduslabori rajamisele on samuti erinevad lähenemised. Kui tuntakse näiteks huvi Euroopa suurte riikide teadusasutuste käsutuses oleva info vastu, siis kasutatakse nn *proxy*-meetodit – esialgu rajatakse teaduslabor mõnda teise Euroopa riiki, mille kaudu arendatakse koostööd huvipakkuva riigi teadusasutusega. Selliselt hajutatakse Hiina tausta. Suuremateks koostööprojektideks võidakse kaasata rahastust Hiina ettevõtetelt. Hiina rahastuse allikad ei pruugi alati olla läbipaistvad, tekitades muret võimaliku mõjutamise pärast.

Hiina lähetab teadlasi ja doktorante Lääne teadusasutustesse või avab koostöö raames sihtriigis teaduslabori

Allikas: Jin Liwang/ZUMA Press

Hiina asutused on võrreldes Lääne teadlastega tagasihoidlikumad andmete, infrastruktuuri ja uurimistulemuste jagamisel ning see tekitab koostöös ebavõrdsust.

Hiina rahastatud programmides osalevad teadlased võivad sattuda lojaalsuskonflikti või surve alla eelistada Hiina huve, tekitades eetilisi ja julgeolekuga seotud küsimusi nende tegelike sidemete kohta. Lisaks võivad välisest teadlased tunda survet vältida

tundlikke teemasid, nagu Hiina agressiivne välispoliitika, inimõigused, meediavabadus ja mõjutustegevus Lääne suunal, et säilitada koostöösuhted Hiina asutustega või tagada rahastus, see aga viib enesetsensuurini ja õõnestab akadeemilist terviklikkust.

Veel üks meetod arendada rahvusvahelist koostööd Lääne ülikoolidega on rajada hiina keele ja kultuuri keskus. Nendes tahetakse koolitada Hiinale sõbralikke välismaalasi, kes arendaksid kahe riigi vahelist suhtlust eri valdkondades.

**Seotus Hiina sõjaväe
või riigiasutustega
ilmneb tihti ka lihtsa
internetotsinguga.**

VLA tuletab meelde, et Hiinaga teaduskoostöö arendamisel tuleb hoolikalt tutvuda teaduspartneri taustaga ja varem publitseeritud teadustöödega. Kuigi Hiina piirab teadlikult ligipääsu Hiina teaduspublikatsioonide andmebaasile, ilmnevad seotus sõjaväe või riigiasutusega tihti ka lihtsa internetotsinguga.

Samuti juhib VLA tähelepanu Hiinaga seotud meetodile otsida välismaa teadlasi värbamise eesmärgil. Tihti on interneti teel meeldivate pakkumiste taga Hiina keskmise suurusega linnas asuva renditud möbleerimata kontoripinnal taburetil istuv kodanik, kes sõna otseses mõttes müüb esmase kontakti saamisel oma sihtmärgi inimkauplejalikult pearaha eest Hiina luureteenistusele edasi.

HIINA RIIGIETTEVÕTTED ON POLITISEERITUD

Hiina riigiettevõtted peavad viima ellu Hiina strateegilisi visioone, olles tihti äriettevõtte asemel poliitilised instrumendid.

Hiina riigiettevõtted koordineerivad aktiivselt oma tegevust erinevate Hiina ametkondadega.

Hiina riigiettevõtete poliitiline seotus loob ebavõrdsed konkurentsieelised.

Hiina riigiettevõtete Eestisse tehtavate investeringute puhul tuleb arvestada riigiettevõtete tugeva politiseerituse ja Hiina Kommunistliku Partei (HKP) sidemetega. Hiina riigiettevõtted peavad järgima ja ellu viima arvukaid Hiina strateegilisi visioone, olles tihti ärilise ettevõtte asemel poliitilised instrumendid.

HKP eeskiri sätestab, et välismaal asuvad parteiliikmed peavad seal koos teiste liikmetega asutama parteirakukese (*dang zhibu*). Sellesse võivad kuuluda ühe ettevõtte töötajad, kuid kui neid on vähe, võivad parteirakukesse kuuluda ka teistes ettevõtetes või asutustes (saatkonnad, teadusasutused, meediaväljaanded) töötavad parteiliikmed.

Rakukese liikmel tuleb kindla perioodi järel sooritada ideoloogilise sisuga õppematerjali kohta eksam või saata hindajale lugemiseks eneserefleksioon.

Parteirakuke on regulaarsete koosolekutega poliitiline tööriist, kus töötatakse läbi ideoloogilist materjali ning allutatakse riigiettevõtteid ja riigiga seotud isikud kontrollile. Parteirakukese ülesanne on näiteks jälgida, et ettevõtted järgiksid Hiina strateegilisi visioone. Rakukese liikmel tuleb kindla perioodi järel sooritada ideoloogilise sisuga õppematerjali kohta eksam või saata hindajale lugemiseks eneserefleksioon. Hiina Kommunistlik Partei saadab välismaal asuvasse Hiina riiklikesse ettevõtetesse regulaarselt parteirakukesse tööd inspekteerivaid töögruppe.

Hiina majandustegevus ei ole tihti tingitud mitte üksnes ärilistest kaalutlustest, vaid seda saab seostada erinevate HKPs väljatöötatud strateegiliste visioonide ellurakendamisega. Näiteks viljeleb Hiina Euroopas teadlikult „Hiina elementide“ strateegiat, mille eesmärk on erinevaid Hiina osapooli kaasates ja mitmekihilise lähenemise abil kasvatada regioonis Hiina mõjuvõimu. Selline koordineeriv tegevus peab toimuma Hiina saatkondade kaudu. „Hiina elementide“ strateegia annab Hiina saatkondadele kõik võimalused riikidevaheliste suhete halvenemisel erinevaid hoobasid efektiivselt ära kasutada.

Hiina riigiettevõtted hõivavad logistikas üle maailma strateegilisi asukohti

Allikas: Hidalgo Calatayud Espinoza/dpa

HIINA EI PELGA MÕJUKUSE NIMEL PEALE MAKSTA

Üks „Hiina elementide“ toimetemehhanismi näide on Hiina poolt välisprojekti jaoks väljastatud laenud. Hiina antud laenudega kaasnevad tihti Hiina tarnijad koos Hiina tehnoloogiaga. Hiina pankadel on tavapärasele äritegevusele lisaks poliitilise ülesandega projektid, mille puhul Hiina ei oota otsest majanduslikku tulu, vaid soovib osale oma projektidest peale makstes suurendada poliitilist mõjukust.

Hiina riigiettevõtete poliitiline seotus loob ebavõrdsed konkurentsieelised. Hiina riigiettevõtetele ja strateegilise tähtsusega eraettevõtetele on soodsam ligipääs kapitalile, infole ja poliitilistele mõjutusmeetoditele. Need ettevõtted võivad Hiina poliitilistest pankadest (viis Hiina suurimat panka) saada laenu turutingimustest odavamalt, soodsaid tingimusi laenu tagasimaksmisel ning rahalistesse raskustesse sattudes paremat ligipääsu refinantseeritavale kapitalile pangast või teistest riigiettevõtetest. Sellega luuakse olukord, kus välismaistel riigihangetel võidabki Hiina ettevõtte.

Ebavõrdset konkurentsi ja turu moonutamist soodustavad ka mitmesugused Hiina riigi loodavad fondid, mis on tihti seotud Hiina erinevate strateegiliste visioonidega, neist laiahaardelisim on „Vööndi ja tee“ initsiatiiv.

Mida rohkem on Eestis Hiina riigiettevõtteid, seda suurem on risk muutuda Hiinast tehnoloogiliselt sõltuvaks.

Hiina ehitab üles Lääne-vastast poliitilist ja tehnoloogilist auto- noomset ökosüsteemi, milles mängivad kesksel rollil Hiina ette- võtete omavahelised integreeritud lahendused. See tähendab, et mida rohkem on Eestis Hiina riigiettevõtteid koos strateegilist kompetentsi omavate eraettevõtetega, seda suurem on risk muutuda Hiinast tehnoloogiliselt sõltuvaks.

Hiina riigiettevõtted koordineerivad oma tegevust erinevate Hiina amet- kondade ja ministeeriumidega, nagu Välisministeerium, Kaubandusministeerium, Transpordiministeerium, Kultuuriministeerium, Hiina Riiklik Arengu- ja Reformikomisjon (NDRC), Hiina Riigivarade Järelevalve- ja Halduskomisjon (SASAC) ning Hiina saatkondadega.

Hiina riigiettevõtted koguvad Hiina riigi jaoks infot, nimetades end „eesliini“ ette- võteteks, kes toovad „koju“ (Hiinasse) kõige uuemat informatsiooni nii tehnoloogia kui ka seadusandluse kohta.

Riigiettevõtetega koostöö tegemine tähendab otsest suhtlust Hiina keskvõimuga, sest eespool nimetatud riigiasutused on kõige tähtsamad strateegilisi plaane välja töötavad riigiasutused Hiinas.

Hiina riigiettevõtteid haldab Riiginõukogu ehk peaministribüroo alla kuuluv Riigivarade Järelevalve- ja Halduskomisjon (SASAC). SASAC juhib ligikaudu ühek- sakümnet riikliku tähtsusega konglomeraati, millel on hulk tütarettevõtteid. Lisaks on SASACil omavalitsuse tasandi kohalikud esindused, kes haldavad ja juhivad veel omakorda suurt hulka ettevõtteid, mis reeglina aga ei kuulu keskvalitsuse SASAC alluvusse. Hiina Kommunistlik Partei viib strateegilist visiooni ellu just SASACi ning Arengu ja Reformikomisjoni (NDRC) abil. SASACi alla kuuluva ettevõttega äri ajamine tähendab otsest kontakti Hiina keskvõimu, HKP ja enamikul juhtudel sõjaväega. SASACi ettevõtetes viiakse regulaarselt läbi parteitunde, mis teeb neist poliitiliselt ideologiseeritud juriidilised kehandid.

CC CLASSIFIED
CC CLASSIFIED

55

7. PEATÜKK:

SALASTATUD TEABE KAITSE

85

ÕPPETUND KÜBERSÕJAST: TUGEV KRÜPTOGRAAFIA ON HÄDAVAJALIK

Vene eriteenistuste eesmärk on saada juurdepääs riigile olulisele infole – nii salajasele kui salastamata teabele.

Info kaitseks tuleb kasutada metoodiliselt hinnatud tugevat krüptograafilist lahendust.

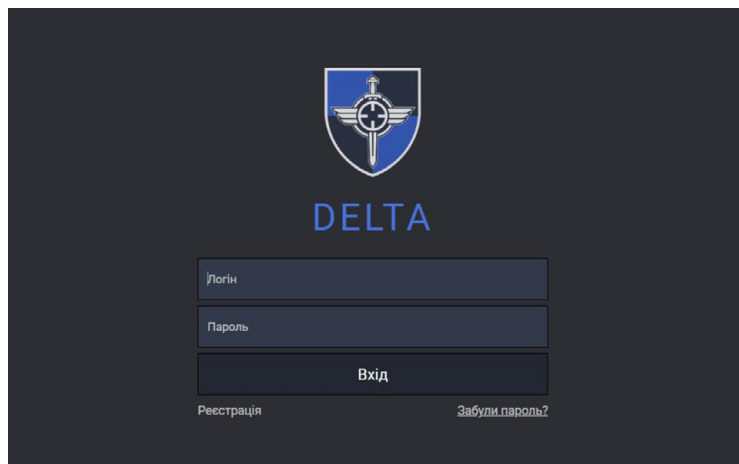
Juba täna on oluline mõelda kvantarvutitest tulenevale ohule ja võtta kasutusele postkvant-krüptograafia.

Sõjas on võidu saavutamisel kriitiliselt oluline, et info jõuaks õigel ajal õigesse kohta. Keegi ei soovi, et info, millest ta edueelist loodab, satuks tema konkurendi või veelgi halvemal juhul vaenuliku riigi eriteenistuse kätte. Teabe kaitseks tuleb teha õigeid valikuid ja leppida, et teatud juhtudel kannatab kasutajamugavus.

Vene eriteenistused teevad pidevalt katseid pääseda ligi tundlikele infosüsteemidele. Sõjas Ukraina vastu on nende fookuses ka Ukraina sõjaväe kasutatavad süsteemid, näiteks olukorrateadlikkuse platvorm Delta, mis on kättesaadav nii telefonist kui arvutist. Delta koondab kokku info lahinguvälja kohta erinevatest kanalitest: õhuseirest, satelliitidest, droonidest, turvakaameratest jm. Kui sealne info venelaste kätte jõuab, satuvad ohtu ka Ukraina sõjaväelaste elud ja sõjaline edu.

Venelased on proovinud erinevaid viise platvormile ligi pääsemiseks:

- küberründed nutiseadmetele, mida rindel olevad ukrainlased sõjapidamiseks kasutavad; võrkudele ligipääsemiseks on venelased lahinguväljalt ka füüsiliselt seadmeid varastanud;
- tehakse võltsitud veebilehti, mis näevad välja nagu päris platvormid, et peibutada sõjaväelasi sinna oma andmeid sisestama;
- proovitakse üle võtta sõjaväelaste meiliaadresse.

Delta platvorm koondab infot vaenlase paiknemise kohta paljudest allikatest (droonid, radarid, satelliidid jm) ning manab selle geolokatsiooniga interaktiivsele kaardile

Allikas: Internet

Suuremaid kahjusid saab ära hoida tundlike süsteemide nutika ülesehitusega.

Ukraina on sellised katsed tuvastanud ja võtnud kiirelt kasutusele vastumeetmed. Muuhulgas saab suuremaid kahjusid ära hoida tundlike süsteemide nutika ülesehitusega: range segmenteerituse (ligipääs ühel kasutajal on piiratud, mitte terviklik) ning teabe krüpteerimisega meetodiliselt hinnatud krüptolahenduste abil.

Ka Eesti riigiasutused ja ühiskonna jaoks olulisi teenuseid pakkuvad ettevõtted on Venemaa eriteenistuste küberluure sihtmärgiks. 2024. aasta oli Eesti jaoks märgilise tähendusega. Toimus avalik küberründe omistamine Venemaa sõjaväeluurele GRU-le. GRU sai 2020. aastal enda käsutusse kümneid tuhandeid asutusesisese kasutamise (AK) märgistusega dokumente. Jah, see ei puuduta riigisaladust, kuid oleks naiivne eeldada, et GRU analüütikud ei suuda mitmest AK märgistusega infokillust panna kokku teavet, mida me oma riigis käsitleme rangelt riigisaladusena.

MILLEKS MEILE KRÜPTOGRAAFIA?

Üks levinumaid teabe kaitse viise info turvalisuse tagamiseks on selle krüpteerimine. Krüpteerimist kasutati juba Vanas Roomas, kui edastaja pidas teavet piisavalt oluliseks, et selle sattumine vaenlase kätte oleks ohustanud isiku, tema lähedaste või Rooma impeeriumi turvalisust ja julgeolekut. Täna on kasutajale märkamatu krüptograafia kasutamine laialt levinud – mobiilsides, suhtlusrakendustes, ruuteri ja arvuti vahelises sides, andmesides internetis või ID-kaardiga teabe krüpteerimisel. See on matemaatikal ja arvutiteadustel põhinev tehnoloogia, mille eesmärk on hoida infot volitamata osapoolte eest salajas ning manipuleerimata. See võimaldab nii infot usaldusväärselt saatja ja vastuvõtja vahel liigutada kui ka määrata matemaatilisel kindlaks saatja ja saaja enda usaldusväärsuse. Info turvalisust ohustavad ühtviisi nii ebasobivate krüptograafiliste teostuste (algoritmid, võtme pikkused, kvantkindluse puudumine) valimine ja rakendamine kui laiemalt selle olulisuse tähelepanuta jätmine infosüsteemides, nendes kasutatavates seadmetes ja teenustes.

Lisaks vaenulikest eriteenistustest lähtuvalle küberluureohule on viimasel ajal jõudsalt arenenud kvanttehnoloogiad, mis toovad kaasa ohu klassikalistele krüptoalgoritmidele ja nendega kaitstud teabele. Küberturvalisuse kogukonnas on tähelepanu juhitud probleemile „salvesta täna – dekrüpteeri hiljem“. See tähendab, et kui vaenulikud eriteenistused praegu infot laiaulatuslikult maha salvestavad, siis on teoreetiliselt võimalik seda tulevikus kvantarvutite abil dekrüpteerida ja sealt salastatud infot saada.

Mosca teoreem, mis hindab, millal peame üle minema kvantkindlale krüptograafiale. X – aeg, kui teave peab olema kaitstud; Y – aeg, mis on vajalik süsteemi üle viimisele kvantkindlale krüptograafiale; Z – aeg, mis kulub võimsa kvantarvuti tekkeks

Kvantarvutitest tuleneva ohu vastu tuleb kasutusele võtta postkvant-krüptograafia ehk lahendused, mis kasutavad krüptoalgoritme, mille murdmine ei ole isegi kvantarvutite jõukohane. Nii täna kasutatavaid kui ka kvantkindlaid krüptolahendusi on salastatud süsteemides kasutamiseks vajalik metoodiliselt erapooletult hinnata.

Riik peab suutma oma teabe kaitseks krüptolahendusi metoodiliselt standardiseeritult hinnata. See tähendab, et infosüsteemides kasutatavatele lahendustele on kehtestatud konkreetsed nõuded ning kontrollitakse sõltumatult, kas lahendused (krüptotooted, -tarkvarad) ka päriselt nõuetele vastavad. Hinnatakse krüptoalgoritmi vastavust ning pööratakse tähelepanu ka sellele, kuidas seda toodeti, kas ettevõttes on kehtestatud ranged nõuded komponentide käitlemisele, kes on tootja ettevõtte tegelikud kasusaajad, kuidas toimub toote jõudmine tellijani. Usaldust ei tekita mitte üks ja lõplik kontrollija, vaid tunnustatud ja samadele alustele tuginev toodete usaldushindamine. Protsess võtab arvesse riigile olulise info kaitsevajadusi, turbemeetmeid ja rakendamist. Metoodiliselt hinnatud krüptolahenduste kasutamine võimaldab nii vaenulikest eriteenistustest lähtuvaid kui kvanttehnoloogiatega laiema kasutuselevõtmisega seotud riske maandada.

Eesti ei ole kummagi ohu suhtes üksi ega eraldatud, vaid sarnaselt füüsilise maailmaga saame ka küberturbes tugineda rahvusvahelistele suhetele, parimatele praktikatele ning nende raames usaldusväärset tagavatele tegevustele kriteeriumite määramisel, aga ka usalduskindluse standardiseeritud valideerimisel ehk sertifitseerimisel. Eesti on kaitstud, kui meie riigi kõige tundlikum teave on kaitstud – sellesse saab panustada, õppides süvendatult matemaatikat ning sealt edasi krüptograafiat, mis omakorda loob võimaluse töötada pikemas perspektiivis Välisluureametis paiknevas riiklikus sideturbelahenduste heakskiitmise volitatud esindaja kontoris. Lisainfot vaata VLA kodulehelt – www.valisluureamet.ee/infosec.

QBXYB HXFQPB LK LIRIFKB

EUROOPA SALASTATUD PROGRAMMIDES OSALEB AINA ROHKEM EESTI ETTEVÕTTEID

Eesti ettevõtete huvi salastatud projektides osalemise vastu kasvab kiiresti: kaitsetööstuse programmides on osalenud juba 19 ettevõtet.

Praegu saavad ettevõtted osaleda seitsmes Euroopa Komisjoni salastatud programmis.

VLAs paiknev riigi julgeoleku volitatud esindaja aitab ettevõtetel välja selgitada projektide salastatud teabe kaitse tingimusi.

Euroopa Komisjon on Euroopa Liidu ja partnerriikide ettevõtete jaoks loonud mitmeid salastatud suurprogramme. Iga salastatud projekti julgeolekuraamistiku väljatöötamine on paraku keeruline protsess. Seetõttu ongi suurprojektide eeliseks komisjoni väljatöötatud standardiseeritud julgeolekuraamistik, mis vähendab halduskoormust, lihtsustades nii projektide ettevalmistust kui ka järelvalvet.

Salastatud teave ei peaks ettevõtet kohutama, sest Välisluureametis paiknev riigi julgeoleku volitatud esindaja aitab meeleldi selgitada ettevõtetele keerulisi salastatud teabe kaitse tingimusi ning koostada projekti kõigile osalistele arusaadava julgeolekuraamistiku.

Alates 2015. aastast on komisjoni algatusel käima pandud mitu kaitsetööstuse innovatsiooni- ja arendustegevusega seotud salastatud programmi:

- 2017–2019 oli avatud kaitsealaste teadusuuringute ettevalmistav meede (PADR)
- 2019–2021 oli avatud Euroopa kaitsetööstuse arenguprogramm (EDIDP)
- aastast 2021 on avatud Euroopa Kaitsefond (EDF).

Eesti ettevõtted osalevad kõige rohkem küberjulgeolekuga seotud projektides.

EDFi projektide kogueelarve ulatub 2027. aastani tervelt 8 miljardi euroni. Praeguseks on 46 EDIDP ja EDFi projektis osalenud juba 19 Eesti ettevõtet ning mitmed ettevõtted on osalenud ka rohkem kui ühes projektis. Eesti ettevõtted paistavad oma aktiivse projektides osalemisega silma ning seda kõige rohkem just küberjulgeolekuga seotud projektides.

Lisaks panustatakse suuremate relvasüsteemide komponentide (sealhulgas sõjalaevad, tankid ja soomukid, droonid, radarid ja navigatsioonisüsteemid ning autonoomsed relvasüsteemid) loomise, tehisintellekti rakendamise ning innovaatiliste ja nutikate sõjaliste võimekuste väljaarendamise projektidesse. Mitu Eesti ettevõtet on olnud ka EDIDP ja EDFi projektides ettevõtete konsortsiumi koordinaatorid ehk sisuliselt projektide juhtetevõtted.

	Euroopa kaitsetööstuse arenguprogramm (EDIDP)		Euroopa Kaitsefond (EDF)		
	2019	2020	2021	2022	2023
Uusi projekte	16	26	60	41	54
Eesti osalusega projekte	4 (26%)	7 (27%)	12 (20%)	16 (39%)	9 (17%)
Eesti ettevõtteid	4	7	7	12	11
Uusi Eesti ettevõtteid	4	4	2	4	5
Eesti juhtetevõtteid	1	–	1	1	2

Tabel 1. Ei hõlma projekte, kus Eesti ettevõtte ühines projektiga hilisemas etapis või all-lepinglasena

EDFi projektis osalejaga sõlmitakse toetusleping (grant) konkreetseesse võimearendusse panustamiseks. Projektid kestavad üldjuhul 2–5 aastat, kuid tegevus võib jätkuda uute projektide raames. Projektid on enamasti salastatud madalaimal salastatuse tasemel, lihtsustades oluliselt juurdepääsu salastatud teabele ning selle elektroonilist töötlemist ja vahetamist. Mitmed EDFi projektid ei sisaldagi salastatud teavet, kasutades ära vaid suurprogrammi toetavat raamistikku. Lõplik salastatuse tase selgub küll pärast lepingu sõlmimist, kuid lepinglastele jäetakse aega, et täita projektis osalemiseks vajalikud salastatud teabe kaitse tingimused.

KA KRIITILINE TARISTU PAKUB HUVI

Paar salastatud projekti on olnud ka Eesti juhtimise all.

Teadusuuringuid ja innovatsiooniprojekte on Euroopa Komisjon laiemalt rahastanud juba pikemat aega. Näiteks 2014–2021 oli avatud programm „Horizon 2020“ („Horisont 2020“) ja aastast 2021 on avatud programm „Horizon Europe“ („Euroopa horisont“). Ehkki suur osa nendest projektidest ei ole salastatud, on Eesti osalusega „Horizoni“ salastatud projekte olnud kokku kümne ringis ning paar salastatud projekti on olnud ka Eesti juhtimise all. Peale küberjulgeoleku paistavad „Horizoni“ projektidest silma kriitilise taristu ja tsiviilkaitsega ning terrorismi ja muu kuritegevuse tõkestamisega seotud projektid.

Komisjon on loonud veel mitmeid teisi salastatud programme, kuid nende vastu on Eesti ettevõtete huvi seni olnud väiksem. Üksikud Eesti ettevõtted on siiski osalenud ka nende programmide salastatud projektides. Globaalse satelliitnavigatsioonisüsteemi

(GNSS) programm on nüüdseks koondatud Euroopa Liidu kosmoseprogrammi osaks ning salastatud projekte on avatud ka kosmoseprogrammi teiste komponentide raames, näiteks „Copernicus“, „Galileo“ ja GOVSATCOM. Salastatud projektidesse saab kandideerida ka Euroopa kvantsidetaristu (EuroQCI) algatuse ning veidi harvemini ka „Digitaalse Euroopa“ (DIGITAL) programmi ja „Euroopa ühendamise rahastu“ (CEF Digital) programmi raames.

Programme uuendatakse pidevalt ja niisamuti tekib juurde uusi salastatud programme, kus Eesti ettevõtted võivad osalema hakata. 2023. aastal avati laskemoona tootmist toetava õigusakti (ASAP) alusel 500 miljoni euro suuruse eelarve eest Ukrainale laskemoona tarnimist toetav programm, mille projektidesse Eesti ettevõtted esimeses voorus veel ei jõudnud. Väljatöötamisel on ka 1,5 miljardi euro suuruse eelarvega Euroopa kaitsetööstuse programm (EDIP).

Tööstusjulgeolekust ehk salastatud teabe kaitsest erasektoris laiemalt saad lugeda 2024. aasta Välisluureameti aastaraamatust.

Eesti ettevõtete huvi salastatud projektides osalemise vastu kasvab kiiresti. Ka ainult ühes salastatud projektis osalemine annab ettevõttele väärtusliku kogemuse ja lihtsustab-julgustab kandideerimist järgmistesse projektidesse.

Küsi julgesti lisainfot meiliaadressilt
NSA@fis.gov.ee

NUPUTUSÜLESANNE

Luureasutuse töötaja Feliks on oma allikalt nimega Dmitri juba aastaid head infot saanud. Viimasel kohtumisel lubas Dmitri anda Feliksile ühe teise potentsiaalse allika kontaktid, kelle valduses olev info aitaks tagada riigi julgeolekut. Dmitri andis Feliksile üle ajalehe ja ütles: „Kui tahad päralt jõuda, on elementaarne, et valid Nissani.“ Feliks leidis ainsa viite Nissanile ajalehe kuulutuste rubriigist.

Aita Feliksil aru saada, millises riigis asub Dmitri vahendatud allikas ning milliselt telefoninumbrilt saab temaga ühendust!

Kui soovid osaleda auhinnaloosis, saada küsitud riik ja telefoninumber vastusena aadressil lahendus@valisluureamet.ee hiljemalt 15. märtsiks.

MÜÜA HÕBEDANE NISSAN MURANO PLATINUM

Aasta vana, läbisõit väike

Hooldatud ainult margiesinduses,
kindlustusjuhtumeid pole

Rooli- ja istmesoojendused,
el. istmed, el. katuseluuk

BOSE helisüsteem

Lähi- ja kaugtuled ksenoon,
tagatuled LED

Kaasa naastrehvid alumiiniumvelgedel

Konkreetne aastakäik on
tõestanud oma töökindlust ja
vanarauaks niipea ei muutu!

ISSN: 2461-4459 (trükis)

ISSN: 2613-3288 (võrguväljaanne)

Esikaane foto autor: Andriy Andriyenko/AP

Keeletoimetanud: Katrin Kern

Tõlkinud: Refiner Translations OÜ, toimetanud Scott Abel, Tekstikoda OÜ

Eessõna foto: Raigo Pajula